

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

7

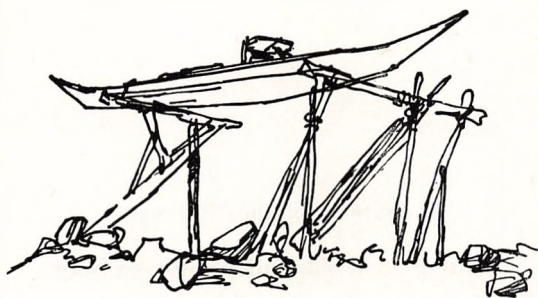
9

DA
PĀDAGOGIS
BĪBLIOTĒK

VESTJYLLANDS
HØJSKOLE

årsskrift
1976

Udgivet af
Vestjyllands Højskoles Elevforening

Redaktør: Günther Pollmann

Omslag og helsidesbillede: Jørgen Borg

Gullanders Bogtrykkeri A/S

Indhold

Livet er en gave	side 5
Niels Jørgen Jensen	
Om ejendomsretten til jorden og rigsfællesskabet	side 7
Robert Pedersen	
Folk – frihed	side 13
Peder Juul	
Naturfag	side 16
Poul Hillerup	
Den demokratiske udfordring	side 19
Bodil Bjerring	
Henrik Pontoppidan mellem revolution og reaktion . .	side 23
H. Boye Jensen	
Hilsen fra Wales	side 30
Lise Hjorth Thomsen	
Siden sidst	side 32
Günther Pollmann	
Nyt fra Vestjyllands Højskoles Elevforening	side 44
Vestjyllands Højskoles bestyrelse	side 45
Nyt fra Landforeningen af Højskoleelever	side 46
Arne Andresén	
»Højskolebladet«	side 49
J. Th. Arnfred	
Elevfortegnelse 75/76	side 50

Livet er en gave

AF NIELS JØRGEN JENSEN

»Mennesket er kun et siv, det svageste i naturen, men det er et tænkende siv.« Sådan har Blaise Pascal i det 17. årh. søgt at pege på mennesket som noget på en gang sårbart og elendigt og dog meget stort og ophøjet. Som led i naturen er det helt afhængigt af omstændighederne – kan det ikke hindre, at det blæses om som et siv, men som tænkende væsen er det hævet over alt andet og i stand til ved sin tankes arbejde at skabe de herligste ting og gribe ind i sit livs betingelser.

Jeg tror nok, at det er rigtigt at sige, at de enorme landvindinger, vi i de sidste hundrede år har gjort ved tankens hjælp, har bevirket, at vi i vor tid er lette at narre og skuffe, så vi kommer til at føle os mere som herrer over livet og mere medbestemmende over vor skæbne end godt er. Vi lægger den største vægt på den sidste del af Pascals ord og glemmer, at mennesket og hele dets eksistens på jorden stadig ligefuldt kan pustes om som et siv af vinden. Vor vældige rationalisme giver os let, trods det at vi ofte mindes om det modsatte, en gennemgribende følelse af, at vi mestrer livet selv og i grunden ikke har andre end os selv at takke.

Uden at vi måske har gjort os det rigtigt klart, er vi så berusede af tanken og dens vidunderlige kraft, at vi er i fare for at gå under i en art storhedsvanvid. Med forstanden søger vi uafsladeligt at komme til at beherske alt i vor tilværelse. Og vi er ganske overbeviste om, at det lader sig gøre. Hvad ellers?

Jeg tror, det er en meget farlig dille, vi lider af, fordi livet i den beskrevne ensidige dyrkelse af tanken og fornuften bliver til noget, mennesket kan gribe og beherske. Livet bliver lig med den tankemæssige beherskelse af det. Og det er og bliver en fatal misforståelse. Netop når vi tænker og analyserer, sætter vi os selv udenfor livssituationen – gør vi os selv til tilskuere til livet. Det burde vi, der lever i Søren Kierkegaards fædreland, vide så alt for godt.

Grundtvigs skoletanker, som lever videre i den danske folkehøjskole, blev til dels til i kampen mod rationalismen. Skolens opgave var ikke at dyrke fornuften og derved gøre eleverne til ob-

jektiverende og analyserende ånder, som blev ude af stand til at engagere sig med andre mennesker. Han ville skole for livet. Højskolen skulle ikke være videnskabelig analytisk eller kritisk, men »historisk poetisk«, sagde man.

Det er svært at sige kort, hvad det historisk poetiske er. Mange bøger er skrevet om det. Men i den historisk poetiske tydning af livet er det at leve i hvert fald ikke identisk med det at komme til at beherske det tankemæssigt. Livet er ikke dør forstået som det, mennesket selv mestrer og kun har sig selv at takke for. Tværtimod er livet i al dets modsigelsesfuldhed og uoverskuelighed ren gave, som fås for intet, og leves kan det kun i taknemmelig modtagelse. »Fra vuggen til graven lever og opholdes vi allesammen af kærlighedsgaver. Den, som ikke kan erkende dette, har i virkeligheden aldrig levet«, siger Henrik Pontoppidan. I den levende historiefortælling og i poesien opleves livet i dets storhed og fald, som det ubeherskelige, som det, der kun er, når det får lov at gribe et menneske fat. Når vi her taler om poesien, rummer det selvfølgelig mere end det skrevne digt. Ethvert kunstnerisk udtryk som giver livsmeddelelse og inspiration. Livsoplysning kaldes det vist. Og det vil sige en tale, der kan vække og levendegøre til engagement med medmennesket. Vi har brug for, at den danske folkehøjskole fører en tale, der bekæmper rationalismen og tilskuerholdningen. I et foredrag om »den lærde skole og folkehøjskolen« siger Jakob Knudsen, at akademikerne må lære at indse: at de store livsspørgsmål afgøres ikke – hverken ja eller nej – med forstanden alene. Der skal hele personligheden til, det er en hjertesag. – Det bliver heller ikke forstanden, der i striden angående selve livets værd bærer sejren hjem, det bliver den stærkeste personlighed, det modigste hjerte.

Om ejendomsretten til jorden og rigsfællesskabet

AF ROBERT PETERSEN

Det har i mange år været en almindelig mening hos folk i administrationen af Grønland at jorden i Grønland var ejerløs, og dermed tilhører staten i henhold til den jyske lov. Man har uden nærmere analyse påstået, at jorden i Grønland tilhørte staten på grund af den danske suverænitæt i Grønland.

Mens Danmarks suverænitæt i Grønland er et anerkendt grundprincip, også i selve Grønland, er spørgsmålet om ejendomsretten til Grønlands jord blevet debatteret i de seneste år, og førte sidste år til en principklæring fra Grønlands landsråd, der formulerede, at jorden og undergrunden i Grønland tilhører den fastboende befolkning i Grønland.

Principperne i ejendomsretten.

Grønlændernes gamle begreber om ejendomsretten hviler på samme grundprincipper som de danske, selv om de praktiske forhold medførte en række forskelle i detaljerne. Ifølge disse grundprincipper er hovedbetingelsen for ejendomsretten *den legale måde at erhverve sig sin ejendom på*, d.v.s. erhvervelsesretten, der for ejerløse genstandes vedkommende består i som de første at stille krav om ejendomsret, og kan ikke opnås i forbindelse med ting, der allerede tilhører nogen, med mindre ejeren giver sit samtykke hertil, eller efterlader én genstanden ved sin død. Hermed ses der bort fra tvangssalg, der ved samfundsmyndighedernes billigelse bryder ind i de normale ejendomsforhold. Kort sagt kan man erhverve sig en ting, hvis den er ejerløs, ved at stille krav om den, og hvis de allerede har en ejer, kun ved ejerens samtykke eller gennem arv. Erhvervelsen ved ejerens samtykke kan bestå i gavegivning, salg eller bytte.

Gennem denne erhvervelsesret får man også ret til at *bruge* genstanden, og ved brugen har man også ret til udbyttet ved brugen. Brugsretten kan være værd at nævne særskilt, fordi den kan udskilles fra de øvrige ejendomsrettigheder, f.eks. gennem *lån*, hvor man får lov til at bruge den uden derfor at have fuld ejendomsret

til genstanden. Men ved lån har man dog som regel ret til at udnytte, hvad der kommer ud af brugen. Brugsret har man, når man har lov at bruge en genstand, uden at skulle spørge nogen om lov, og det har man jo netop, når man er ejer eller medejer.

Som ejer har man ret til at bruge genstanden, ændre den og bestemme over dens brug. Dertil har man ret til at give den væk, eller sælge den, eller låne den ud. Ved fuld ejendomsret har ejeren alle disse rettigheder, og ingen anden har det. Ved retten til at give eller sælge genstanden kan ejeren så miste sine rettigheder, som så den nye ejer vil have eneret på.

Der er dog ikke alene tale om en individuel ejendomsret. Ejendomsretten tilhører meget ofte en gruppe, f.eks. en familie, hvis medlemmer normalt har brugsret til genstanden, d.v.s. ret til bruge den uden at spørge om lov, med mindre andre hensyn gør det nødvendigt, f.eks. hvis forældrene ønsker at vide, hvad børnene gør, hvis brugen skal »rationeres« e.l. Da er det ofte families overhoved(er), der stiller betingelserne, og det er også dem, der kan bestemme over ændringer, salg eller køb, gavegivning e.l. på familiens vegne. Det er gerne dem, der bestemmer, »hvor skabet skal stå«.

En nærmere beskrivelse af disse grundprincipper for ejendomsretten har faktisk i de seneste årtier i arktiske områder sat alvorligt sørgsmålstegn ved den almindelige opfattelse, at de forskellige staters suverænitet i arktiske områder som en naturlig del medfører disse staters ejendomsret til jorden og undergrunden, især i forbindelse med artikel 17 i FNs menneskerettighedserklæring, som bekræfter ejendomsrettens ukrænkelighed, hvad enten det drejer sig om privat ejendom eller ejendom i fællig, og at ingen vilkårligt må berøves sin ejendom.

Dette har hidtil medført, at staten Alaska som den første stat i USA ved loven anerkendte indfødtes ejendomsret til jorden, bekræftede deres fortsatte ejendomsret, og gav erstatninger for tidligere overtaget jord. I Alaska er de indfødtes ejendomsret til deres jord ikke mere et politisk juridisk spørgsmål. Det er en kendsgerning, og spørgsmålet i dag er det, hvordan man skal administrere denne ejendomsret.

I Canada er der forhandlinger om de indfødtes ejendomsret i de arktiske egne. Selv de indianere, der har haft traktater med regeringen, fik i 1973 dom for, at deres traktater var fredstraktater, som på ingen måde overdrog ejendomsretten til jorden til

regeringen. Regeringen har udtalt sig sympatisk over for eskimoernes krav, og har været med til at finansiere eskimoernes undersøgelser af grundlaget for deres krav. Selv om forhandlingerne ikke er afsluttet i Canada, kan vi godt sige, at tanken om, at suveræniteten selv gav ejendomsretten til jorden, var manet i jorden.

Grønlændernes påstand om ejendomsretten til jorden skyldes først og fremmest påstanden om, at de var »ejere« for nogen andre, og at de eller deres repræsentanter aldrig har overdraget denne ret til staten. Grønlændernes ejendomsret har derfor aldrig været opgivet, idet staten ikke har fået jorden i Grønland som gave, ikke har købt den eller eksproprieret den. Der er tilsyneladende ikke noget i vejen for denne tolkning, eftersom der ikke er nogen lovgivning om ejendomsretten til jorden i Grønland, som fortsat er kollektivt ejet. Nu har professor Ole Espersen erklæret, først at grønslændernes ejendomsret til jorden i Grønland er grundlovsstridig, uden at forklare på hvilken måde. Det kan dårligt være grundlovens erklæring om, at ejendomsretten er ukrænkelig. I den senere tid har Ole Espersen forklaret, at grønslændernes ejendomsret til jorden (og undergrunden) ikke kan tillades inden for rigsfællesskabet, fordi man kunne risikere, at grønslænderne solgte undergrunden til f. eks. USA. – Det er således tilsyneladende ikke grundloven selv, men kombinationen af den *fulde* ejendomsret, som jo også indeholder retten til at sælge genstanden, der får Ole Espersen til at formulere sig således, så vidt jeg da kan se. Men jeg har svært ved at se, hvorfor Ole Espersen kun skulle plukke en enkelt rettighed ved ejendomsretten, og glemme den væsentligste af dem, nemlig erhvervsretten. Nu tror Ole Espersen, lige så lidt som vi andre, vel næppe, at grønslænderne vil sælge jorden og undergrunden til andre stater når de over for den danske stat, med hvem de åbent ønsker at være i fællesskab med, så stærkt kræver at få anerkendt ejendomsretten. Men muligheden for salg til andre stater bør ikke eksistere, og det kan derfor blive dansk klausul, hvis man skulle anerkende grønslandsk ejendomsret, at jorden i Grønland ikke må sælges. Det tror jeg, at man i Grønland ville kunne gå med til, fordi det er jorden selv, og rettigheden til den, der betyder mere for grønslænderne end de penge de kunne få for den.

Forholdet til jorden og undergrunden i dag har en del væsentlige psykologiske aspekter i Grønland, som jo i lang tid har været

den modtagende part i fællesskabet. Behovet for at føle, at man har noget at bidrage med, ville ikke alene give grønlænderne en følelse af oprejsning, som er en nødvendig forudsætning for grønlandsk aktivitet, men den giver også de grønlandske politikere større mulighed for at formulere sig i overensstemmelse med deres politiske ønsker, frem for hele tiden at skulle skæve til, om deres formulering ville medføre nedskæring i bevillingerne til Grønland. Dette kunne lyde absurd inden for den danske demokratiske tradition, men det er blevet formuleret direkte selv blandt førende grønlandske politikere, at man ved en for kritisk indstilling risikerede at få bevillingerne til Grønland nedskåret. En sådan tanke har jeg selv aldrig hørt blandt de danske politikere. Grønlænderne har først og fremmest behov for at få anerkendt ejendomsretten til jorden og undergrunden, for at kunne føle, at de har noget, der betyder noget for dem selv, der giver dem deres identitet. At der kan ligge værdier i undergrunden vil også betyde, at de friere kan føle sig som bidragydere til fællesskabet.

Den eventuelle pengemæssige værdi kan der naturligvis ikke ses bort fra. Men det vil grønlænderne næppe bruge til frigørelse, så længe der er grundlag for fællesskab, d.v.s. at dette fællesskab ikke hviler på den enes betingelser alene, så ville det næppe være fællesskab, men snarere herre-tjener forhold, og det kan man næppe bygge et virkeligt fællesskab på. Det, grønlænderne især har behov for at føle er, at de også bidrager finansielt til fællesskabet. Det er derfor uden hold i virkeligheden, når der fra læserbreve kommenteres grønlændernes ønske om at have ejendomsretten til jorden og undergrunden, at »nu vil grønlænderne beholde oliemilliarderne for sig selv«. I sådanne læserbreve kan der være den mærkværdige inkonsekvens, at de understreger den hjælp, som Danmark har ydet i Grønland, og samtidig forventer, at grønlænderne vil forlade fællesskabet, når de får råd til det. Der er åbenbart et udækket behov for martyrglorie. Men det kan man naturligvis heller ikke bygge et fællesskab på.

Mens der ikke var lovgivning om ejendomsretten til jordoverfladen i Grønland, udtrykker mineloven for Grønland, at mineralerne i Grønland tilhører staten. På dette felt blev landsrådets principklæring om den fastboende befolkningsejendomsret fremsat direkte imod en eksisterende lov. Grundtanken i denne formulering må også være den, at man ville gøre opmærksom på, at denne lov er imod grundprincipperne omkring ejendomsretten.

Det indeholder så i sig selv, at man bør lave denne paragraf om i den grønlandske minelov.

Det er hidtil ikke sket. I mellemtiden er spørgsmålet om ejendomsret til jorden og undergrunden blevet drøftet i hjemmestyrekommissionen, der med danske og grønlandske politikere som medlemmer prøver at finde frem til en farbar vej til et grønlandsk hjemmestyre inden for rigsfællesskabet. Når disse forhandlinger kunne starte for Grønlands vedkommende, skyldes det, at Grønland er anderledes end de øvrige danske landsdele. Det er uden for amtsinddelingen, og i modsætning til de øvrige landsdele har Grønland indtil 1953 haft status som koloni. Denne forskel i forfatningsmæssig henseende skyldes, at danskerne er eet folk, grønlænderne et andet. Det er derfor mærkværdigt, at hjemmestyrekommissionen gennem formanden vil hævde, at et »folk« betyder et folk med statsdannelse bag sig, og hele denne tankegang synes at stride imod dette århundredes frigørelse fra kolonivældet i alle dele af verden. Fra dansk ekspertise hævdes det, at grønlænderne ikke kan betragtes som et folk, fordi de ikke har egen stat, men prøver at leve under rigsfællesskab med danskerne, og går endda så vidt i velviljen, at hvis grønlænderne ønsker selvstændighed, så skal de selvfølgelig have den.

Det, som danske juridiske eksperter har sagt i dette efterår, er: skal grønlænderne og danskerne leve i et rigsfællesskab, så skal grønlænderne på alle de felter, der er væsentlige for dem, rette sig efter os. Det er ærligt talt noget overraskende, at man vil kalde et sådant forhold for »fællesskab«.

I stedet taler man om grønlændernes vetoret i forbindelse med udnyttelsen af undergrunden. I det ene øjeblik siger man, at grønlænderne ikke har ejendomsret til undergrunden, i det andet øjeblik, at de har vetoret. Vetoret kan man ikke have ud af ingenting, den må bygge på rettigheder. Man har dermed alligevel vist, at grønlænderne har rettigheder til undergrunden, og deres rettigheder til denne undergrund er af en sådan art, at deres stemme skal have samme vægt – principielt – som statens.

Det skorter åbenbart på forståelse mellem de to parter, og forståelse er netop det grundlag, hvorpå rigsfællesskabet skal bestå. Gensidig respekt kan ikke undværes, når denne forståelse har så dårlige betingelser som i øjeblikket. Med fem millioner danskere og knap 50.000 grønlændere er det klart, at tyngdepunktet for rigsfællesskabet skal være i Danmark. På mange måder er grøn-

lænderne og danskerne som individer blandet med hinanden på en måde, som vi kun kan acceptere. Men som grupper er de kulturelle og sproglige forskelle, grundlagene for menneskelig udfoldelse, så store, at begge parter må have en form for beskyttelse af gruppernes interesser. Det er åbenbart også på den måde, tanken om grønlandsk vetoret i forbindelse med undergrundsspørgsmål skal ses. Nogenlunde sådan kan man forestille sig, at et frugtbart rigsfællesskab kan fungere, men fordi en god idé er uprøvet, behøver den ikke at være umulig. De juridiske eksperters udsagn lyder derfor som om en situation er umulig, fordi den ikke er indarbejdet i de tidligere former for politik, hvor man ikke havde taget højde for, at en del af de principper, man anvendte, egentlig var selvmodsigende.

Derfor kan en anden ekspertanvendelse være påkrævet, nemlig en mere omfattende analyse af hele situationen, som kan gøre det muligt at opbygge et frugtbart rigsfællesskab. Det er ikke gjort ved, at man bare plukker enkelte principper ud, der blot støtter en bestemt politik.

Der har hidtil været et harmonisk forhold mellem danskerne og grønlænderne som grupper. Der er store muligheder for, at dette harmoniske forhold kan fortsætte, hvis grønlænderne har en fornemmelse af, at de har mulighed for at forfølge deres vigtigste interesser. Denne forståelse må betragtes som en betingelse for de harmoniske forhold, fordi de grønlandske politikere ikke mere lader sig manipulere med som tidligere, da enhver embedsmand kunne regne med at få sin vilje igennem i de grønlandske politiske organer. Nu er der kommet en nuanceret holdning til tingene, og sådan skal det være.

Der kan komme en vis ængstelse, når jeg prøver at understrege forskellen mellem danskerne og grønlænderne. Det har jeg gjort, fordi jeg prøver at beskrive grundlaget for en række rettigheder, som må finde vej til de lovgivende organer, hvis lovgivningen fortsat skal handle om vejning mellem tingene med hensyntagen til alle de væsentlige elementer, der indgår i dem. Fornemmelse af, at disse rettigheder tilgodeses, er uden tvivl én af betingelserne for et rigsfællesskab til gensidig nytte. Kendskab til forskellene er nødvendig, hvis man ikke skal træde folk over tærne, og hvis man passer på det, vil fællesskabet selv virke gavnligt for de positive følelser, som man i dag kan finde danskerne og grønlænderne imellem.

Folk – frihed

AF PEDER JUUL

Mellem Vestjyllands Højskoles leder, medarbejdere og bestyrelse er der et gensidigt ønske om godt samarbejde. Dette er foreløbigt mundet ud i et par møder, hvis formål bl. a. skulle være at lære hinanden at kende, og dernæst drøfte højskolens mål og virke.

Ved det sidst afholdte møde, blev jeg anmodet om at indlede over emnet: Hvorfor siger man ja til at blive medlem af en højskoles bestyrelse?

I det sidste afsnit af mit indlæg, forsøger jeg at komme med nogle betragtninger til den situation vort samfund befinder sig i og som må være oplagte emner i en højskoles undervisning.

Folk – folkelig. Frihed – holdning.

Et folk er en samling mennesker, der har noget fælles. Fælles historie, fælles land, fælles sprog, og flere eller færre fælles regler og love. Derudover er der noget, som kan betegnes som følelser, traditioner, vaner og lignende, som også er fælles, enten vi så vil det eller ej.

At et samfund er lille og overskueligt med hensyn til antal indbyggere er ingen sikkerhed for, at problemerne ikke kan være store, det afhænger af samfundets sammensætning. Et lille samfund som har fælles arbejde, og derfor ofte de samme arbejdsmæssige problemer, som stort set har samme uddannelse og derfor omtrent ved lige meget, som er vokset op i samme miljøer og derfor stiller stort set samme krav, hvis muligheder kulturelt er begrænsede og de samme og derfor også giver fælles interesser – kan være et samfund, hvor problemerne kan være begrænsede.

Et sådan samfund var nok det, der var dominerende, da højskolen startede sin virksomhed. Der var samfundsgrupper, der var af en anden observans, men de lod sig ikke høre.

Man kan måske undres over, hvorfor højskolerne rejste sig, – og dog – begrundelsen kender vi, det var f. eks. indblanding udefra – trang til fremskridt – verden var for den enkelte blevet større og mange andre var årsagerne.

Opgaverne lå for døren, og disse løstes ofte i fællesskab. Der

var tændt en gnist – der var ikke så forfærdelig meget at miste for den enkelte, og man kunne på sin krop mærke, at man var afhængig af hinanden. Man fandt ud af, at når man løftede i flok, kunne store opgaver løses. Det har jo også altid været spændende at starte noget nyt. Det har altid været sværere at holde det i gang.

En mængde situationer var man mere eller mindre tvunget ind i økonomisk eller moralsk, og det medførte, at mennesker skulle komme hinanden ved. Vi oplevede ubevist fællesskabet som mange i dag leder efter med lys og lygte, selv om disse fællesskaber selvfølgelig også havde svage sider. Man har sikkert ikke været klar over årsagen til dette fællesskab? Eller også ville man videre, »altid på vej«, eller »stiltand er død«, som man sagde med rette, og det er stadig aktuelt. Men årsagen til fællesskabet var afhængighedsforholdet, og den bundethed, som var følgen. Man må vel erkende, at i takt med bestræbelserne på at blive uafhængig af hinanden, forsvandt fællesskabet. Nogle værdier kom, andre forsvandt.

Dette var et udviklingsforløb, og i den tid var interessegrupperne i forhold til i dag svage, og det var forholdsvis let at formulere, hvad der var fælles for folket, og hvad der var folkeligt.

Folkeskolelovens rammer fordredes f. eks. ikke så vide. Højskolen havde elever, hvis baggrund stort set var ens. Det område, hvor opfattelserne nok var mest markante, var på det kirkelige, man fandt dog ud af en kirkelov for folkekirken, omend med besvær.

Det her omtalte samfund er blevet talmæssigt større, og dets borgere har vidt forskelligt arbejde. Folket har fået udsyn, en del opfattelser bliver der sat spørgsmålstegn ved. Interessegrupperne bliver flere og større, og de enkelte gruppers uafhængighed til det øvrige samfund skal styrkes.

Og alt dette sker med en fornemmelse af kamp for sin ret. Her står højskolen i dag.

En betingelse for at et folk kan leve, fungere og udvikle sig, er erkendelse af, at det er et folk. Man kan godt som enkeltperson eller gruppe have ideer og ønsker, som man vil kæmpe for, men hvis ikke disse er sat i relation til helheden, er det interessedyrkelse og egoisme, som ikke kan forenes med det fælles folkelige.

Vort samfund i dag er i en alvorlig krise, man vil kalde det en økonomisk krise, det er det også, men det er mere en fællesskabskrise, det er en folkelig krise.

Det er et sundhedstegn i et folk, når meninger brydes, men det er et sygdomstegn, hvis det gøres uden hensyn til helheden. Hvis denne gruppekamp så føres i frihedens navn, er det helt galt.

Det har altid været således, at grupper som har stået skarpt overfor hinanden i sin propaganda overfor den brede del af befolkningen, har brugt klassiske midler i kampen, f. eks. religionen eller frihedsbegrebet. Det er to ideologier, som alle mennesker i et folk har et vist forhold til, og ofte uden egentlig at kunne forklare hvorfor.

Frihed er betingelsen for alt liv og vækst, såvel for det enkelte menneske som for et folk eller et samfund. Men det er ikke godt, når friheden udnyttes, og det er der mange eksempler på i vor tid.

Retten til frit at tænke, tro og tale burde være indlysende, og er det vel også til dels, men ikke overalt og i alle forhold.

Et menneske kan kun føle sig frit, når det føler sig bundet og føler sig afhængigt af andre.

Derudover er frihed en udfordring til det enkelte menneske, til grupper og et folk til at være frisindet. At være frisindet er at acceptere et andet syn, eller have en anden holdning, end den man selv har, men det kræver også, at man ikke tolererer alt. Det er her kampen for friheden skal føres. At være frisindet er at kæmpe for friheden, så dens identitet ikke betvivles, for først da er det frihed for den enkelte. Den gruppe i vort samfund, der er kommet i klemme og som føler sig dirigeret og manipuleret med, er den almindelige, jævne borger som er den væsentligste del af et samfund.

Det er frihed for den enkelte, der skal være tale om, hvis der skal tales om frihed i ordets egentlige betydning. – Her ligger folkehøjskolens store udfordring.

Et folk kan eksistere uden frihed, men et folk kan ikke leve uden frihed. Frihed er en holdning, det er en udfordring og et livs betingelse.

Naturfag

AF POUL HILLERUP

Hvad er det, der er så væsentligt at vide noget om, i naturen? Er det sangfuglenes fjerdragt forår og efterår, er det en plantes fantastiske liv? Er det botanik eller zoologi? Er det naturvidenskab?

Det kommer vel an på, hvem der skal afgøre, hvad der er væsentligt. Hvilke interesser har man? Det kan jo være væsentligt i mange forskellige sammenhænge.

Her er det i en højskolesammenhæng, det foregår, og jeg kunne stille spørgsmålet til en kursUSDeltager: hvad er det, der er så væsentligt at vide noget om i naturen, at man ligefrem tager afsted fra det vante, hjemlige i nogle måneder for at »finde ud af noget mere om naturen ved at tage på højskole«? Der findes mange svar. Men det må nok være rimeligt at antage, at i de allerfleste tilfælde har forløbet været det, at beslutningen om at tage på højskole kom før beslutningen om at have naturfag.

Jeg kan stille det samme spørgsmål til mig selv i følgende formulering: hvad er det, der er så væsentligt at vide noget om m.h.t. naturen, at man ligefrem ønsker at blive højskolelærer for, at »være med til at finde ud af noget mere om naturen ved at tage på højskole«?

Ja, det må jeg så prøve at svare på!

Det, der er væsentligt, er, at vi ser os selv som medlemmer af et samfund. Et samfund, der er afhængig af det fysiske miljø, vi faktisk lever i. Arbejdsdelingen og den tilgrundliggende teknologiske udvikling har givet os – især de af os der er byboere – en fornemmelse af, at vi bliver mere og mere uafhængige af vort fysiske miljø. Denne fornemmelse er det nødvendigt at gøre op med, ikke mindst fordi vi hver eneste dag bliver konfronteret med netop den teknologiske udviklings uheldige konsekvenser på vort fysiske miljø. Jeg ser det som noget meget vigtigt, at netop dette afhængighedsforhold, som økologien kan hjælpe med at analysere og forstå, kommer til debat i en højskolesammenhæng. Og det er hér lige så vigtigt, at det ikke kun er naturvidenskabeligt liv, vi taler om, men lige så meget vort liv som mennesker i et samfund.

Med det ovenstående svar som formål kunne jeg i og for sig godt begynde en forelæsningsrække, der kunne udfylde en hel vinters timer under »naturlinien«, som vi kalder nogle af naturfagene under ét.

Kursisterne kunne så melde sig til og få den indledende garanti, at hvis de holder ørerne åbne, så får de hermed at vide, hvordan vi står som mennesker i et samfund afhængige af natur/miljø.

Det kunne også gribes an anderledes. Jeg kunne sige: her er I! Lige midt i den vestjyske natur, brug den som udgangspunkt, og se hvoran I selv står i forhold til denne. Er I afhængige af naturen/miljøet her? Jeg skal nok stå til rådighed som konsulent ved besvarelsen af spørgsmålet.

Det skulle gerne være klart, at den først skitserede metode er mere passiv end den sidste mere aktive indlæringsform.

Som indledning begyndte jeg med at skitsere henholdsvis kursistersnes og min egen indfaldsvinkel til højskolefaget »naturlinien«. De to indfaldsvinkler skulle gerne mødes et sted, under en eller anden form. Hvordan og hvorledes – kan måske bedst belyses ved hjælp af et kort referat af, hvad der hidtil er sket, efterfulgt af den videre plan.

Vi startede de første par timer med at tale om faget og dets muligheder. Derefter gik vi hurtigt over til nogle få helt elementære grundbegreber i økologi, disse begreber diskuteredes, vi fremstillede på det grundlag et skema over menneskets fødenet. Vi diskuterede jorden som voksemedium for grundlaget for alt dyreliv – planterne, ejendomsforholdet til jorden, universet, jordens tilblivelse, asken yggdrasil. Vi cyklede en tur i omegnen, diskuterede og orienterede om landskaberne ved hjemkomsten.

Vi diskuterede en halv dag, hvad vi nu skulle.

Resultatet blev, at forskellige forudsætninger/interesser dannede grundlag for fire selvstændige grupper, med følgende arbejdsopgaver:

Gr. 1: Vand og vandkvalitet.

Gr. 2: Erosion, opbygning og beskyttelse af den jyske vestkyst.

Gr. 3: Fuglelivet i den nordøstlige del af Ringkøbing fjord.

Gr. 4: Landbrug – traditionelt, økologisk og biodynamisk.

Grupperne orienterer hinanden indbyrdes én gang om ugen, om

hvordan arbejdet skrider frem, og hvad man specielt beskæftiger sig med lige nu.

Hertil er vi nået i slutningen af oktober/begyndelsen af november.

Det videre program skulle herefter blive, at man på grundlag af det selvstændige arbejde med de forskellige opgaver diskuterer vor situation i dag – hvad der har ført op til den, og hvilke muligheder der er i fremtiden.

Undervejs i dette forløb skulle der gerne opstå noget så udefinerligt som en bevidstgørelsesproces. Jeg vil tillade mig at skrive, at det efter min opfattelse kan sidestilles med det Kristen Kold i sin tid kaldte »oplevelse« eller »at blive beåndet«, eller det man i dag med så nogenlunde tålelig forståelse kunne kalde at blive vakt! til dåd! Men det er altså »noget«, der skal ske samtidig med at vi behandler det fælles emne. Det er i og for sig let nok at lave en plan for den faglige del af et højskoleophold, men den næste del. Den dér med at opdage sig selv og sig selv sammen med andre mennesker, og finde ud af hvilke muligheder det kan give f. eks. at arbejde sammen. Lige netop den del, – der må ses som den eneste ting højskolen kan tilbyde, der ikke kan tilbydes af fagskoler, – er meget vanskelig at planlægge. I forlængelse af det vil jeg pointere, at f. eks. fagene litteratur, vævning, samfundslinie, musik, må kunne »bruges« tilsvarende – selvfølgelig. Men på den anden side gøre opmærksom på at det ikke er nogen garanti for noget som helst at plukke enkeltfag ud og sige: lige netop dette fag er et højskolefag.

Højskole er noget der opstår undervejs, det er ikke noget fag! Men uden fagene kunne vi ingen højskole lave.

Det vil være let at komme til at stå i den situation ved et kursus' afslutning: at vi kan se hele vor forgiftede hverdag lyslevende for os og med en fornemmelse af håbløshed.

Det er hér, der er brug for at være blevet bevidstgjort. Det er hér, den aktive indlæringsform skulle »give bonus«. Det er hér, det er værd at vide noget om sin egen og andres indflydelsesmuligheder.

Den demokratiske udfordring

AF BODIL BJERRING

I slutningen af 60'erne startede en gruppe socialrådgivere en kritik af, hvad de kaldte deres »lappeskrædderfunktion« i samfundet. Trætte af at lappe på alle de mennesker, der opsøgte dem, eller som de blev bedt om at opsøge. Mennesker, der af forskellige årsager havde måttet vende ryggen til udviklingen – måttet erkende, at de ikke længere kunne klare sig i konkurrencen om et arbejde, en bolig, en ægtefælle, osv. Denne træthed fik dem til at spekulere over, hvad det var for et samfundssystem, der producerede så mange ulykkelige skæbner. De kunne ikke længere klappe i hænderne og ønske hinanden til lykke med en sejr, hvergang det lykkedes dem at få én af taberne stablet så meget på benene, så hun igen kunne tilpasse sig samfundets normer. Disse socialrådgiveres kritiske øjne på samfundet – baseret på deres erfaringer fra arbejdspladser i den sociale sektor – fulgt op af kritiske pædagogers øjne på undervisningssektoren – osv. – blev af de borgerlige partiers vælgere afvist som det rene venstreorienterede pjat. Næ – tilbage på pladserne – bag skranken – bag katederet – hvis ikke hjælper det nok med lidt »berufsverbot«. På dansk manér, naturligvis – altså ikke med lovforordninger om altid at være tro mod systemet (som i Vesttyskland) – men listet ind af bagdøren som den enkelte skolekommissions, den enkelte kommunes, ret til at sikre sig de ansattes fulde loyalitet ... med samfundets magthavere.

Denne totale afvisning af disse menneskers erfaringer hjælper naturligvis ikke på de virkelige problemer – og kendsgerningerne taler deres tavse sprog. (De, der måtte mene, at den sociale sektors vækst kun skyldes bureaukrati og papirusseri, bør selv skaffe sig viden om de sager (sager = mennesker), der går igennem de lokale socialforvaltninger i kommunerne på bare én dag).

Utilfredsheden med udviklingens gang er socialrådgivere og pædagoger ikke ene om. Tidens usikkerhed og utryghed opleves af de allerfleste. På HØJSKOLEN møder man den. Ingen tro på en demokratisk udvikling, ingen tro på egne evner til at ændre på forholdene, ingen tro på sammen med andre mennesker at kunne

gøre noget ved tingenes tilstand – næ – udviklingen går sin skæve gang. Sats på øjeblikket – forelskelsen – bajerne – en skovtur – en smuk solnedgang – og så – bare glemme. Og indenfor jakken – bare usikker og utryg og bange.

Et ungdomsproblem – noget man kommer over? Næ – ikke sådan uden videre. Kun ved at arbejde med problemerne og lære sammen med andre at formulere alternative forslag. Ved at lære at komme med konstruktiv kritik – kritik, der bærer fremad.

Hvordan lærer man det? Hvor? I folkeskolen? Lærer man der selv at arbejde med tingene, aktivt at modtage viden, at bearbejde denne viden ud fra egne, oplevede erfaringer? Tænk selv din skoletid igennem.

Du kommer på højskole. Læreren siger til dig, at nu skal du selv arbejde med nogle problemer. Her er 11 politiske partiers programmer. Find ud af, hvad disse partier mener med ordene »medbestemmelse på arbejdspladsen« og »økonomisk demokrati« – og find ud af din egen mening med de ord og hvad du mener, de bør indeholde af samfundsforandrende kraft. Hvor er du placeret i dette supermarkeds opbud af ideer og meninger?

Bah – jeg er jo kun et lille nul. Hvad jeg mener betyder alligevel ikke noget. Desuden er jeg træt af politik.

Disse svar. Disse mennesker, som det danske demokrati bygger på. Så spør'r jeg bare undrende. Hvad er så indholdet i det demokrati?

Nå, er det så ikke bare tåberne, de umælende får, der kommer på højskole? Et lille fåtal af ungdommen? Ja, det sidste er rigtigt, men typiske repræsentanter skal de nok være. Gå ud i ungdomsklubber, på fodboldbaner, på de erhvervsfaglige grunduddannelser, i gymnasiet, og spør' der. Kender du svaret?

Jamen, hvordan kan det være? Højskoleveteranen fra Rødning og Askov og Vallekilde. Ham der gik der i 40erne – vil læne sig tilbage i stolen, og sige: sådan var det ikke i min tid. På højskolen lærte vi noget, vi kunne bruge bagefter – i det folkelige arbejde. Vi lærte at tale, være ordstyrere i en diskussion. Vi havde mod på livet. Skulle ud og påvirke andre – og dermed samfundets udvikling. Vi troede på udviklingen.

Var der mere demokrati dengang? Mere tro på selv at kunne være med til at bestemme? Vel næppe i alle samfundslag. Men højskolen var bøndernes. Og bønderne var dengang med til at bestemme udviklingen – og mange deltog meget aktivt i utallige

beslutningsprocesser. Og de troede på udviklingen, fordi denne stadig havde noget at give dem. Det kapitalistiske samfundssystem kunne stadig tilbyde dem en meningsfuld tilværelse, hvor der også var tid til at diskutere andet end kornpriser og maskintyper.

Hvem kommer på højskole i dag? Unge arbejdsløse, der *har* stået i produktionen, unge direkte fra skolen, der ikke kan komme igang med en uddannelse (så altså også arbejdsløse), unge der har problemer med at tilpasse sig samfundets krav og derfor flygter lidt – håber på et et højskoleophold kan give dem lidt rygstød, unge der allerede er røget ind i det sociale hjælpeapparats snørklede cirkler, ældre, der også er lidt udenfor systemet

Kan de tro på udviklingen? Et samfund, der hverken kan give dem en uddannelse eller et arbejde? Skal lærerne søge at give dem den tro, lappe lidt på dem, trøste lidt, sige – det går nok – prøv igen, *eller* skal vi høre på deres erfaringer og diskutere problemerne igennem med dem – sammen med dem forsøge at sætte disse erfaringer i system – og sammen med dem gå til kamp mod denne menneskefjendske udvikling. Det sidste?

Men så får vi jo også fjender – som socialrådgiverne og de kritiske pædagoger andre steder. Skal højskolen ikke bare være et åndeligt højfjeldshotel, hvor folk søger hen for at få genopfrisket gammel skolelærdom, høre på opbyggelige foredrag af vidtbelæste – vidterfarne lærere, og så – efter dette sabbatår – gå tilbage i den gamle gænge.

Eller skal lærerne ikke acceptere denne arbejdsdeling, men ta fat på problemerne, som de kommer væltende ind af døren. Først i spredt forvirring, senere som i et mønster. Politikerleden – håbløsheden i arbejdssituationen – lytter man efter, er melodien den samme:

Højskolen som lappeskrædder eller højskolen som igangsætter.

Hvad kan højskolen så gøre?

Hvis vi mener, at dette samfund skal udvikle mennesker, der kan styre den tekniske udvikling, i stedet for at udvikle maskiner til at styre menneskene med – må denne tankegang konkret give sig udtryk i undervisningsformen.

Undervisningsform:

Vi må tage afstand fra den passive indlæringsform. Ikke sige – de kan ingenting selv – men gi dem et ansvar – nogle udfordrin-

ger. Vi må styrke den enkeltes stillingtagen til samfundsproblemerne ved at tage udgangspunkt i de erfaringer, de indtil nu har høstet – bearbejde dem sammen, så det uoverskuelige gøres overskueligt – så problemerne forstås i en sammenhæng. Eleverne skal lære, at ansvaret for undervisningen er et fælles ansvar – ikke lærerens alene. En svær proces, fordi de allerfleste aldrig har prøvet det før. Undervisningen omfatter ikke bare timerne, men hele samværet. Samværet må være ét stort eksperiment i en demokratisk leveform. Det nytter altså ikke bare at *sige* de »rigtige« ord i timerne, vi skal også lære at handle efter dem. Vi skal lære, at vi kan handle på demokratisk vis – når vi får lov. En sådan højskole er en skole, der har taget den demokratiske udfordring højtideligt.

Sagt med eksperternes ord:

»Frigørende er den pædagogik, der udstyrer elever, deltagere, studerende og lærere med stadig udvidet viden om de samfunds- og naturskabte betingelser for liv og virke *samtidig med*, at den udstyrer dem med øgede færdigheder i og trænede evner til på det personlige og det samfundsmæssige plan at formulere krav om og bidrage aktivt til samfundets demokratiske udvikling – til gavn for den enkelte.«

(Pædagogen Paulo Freire)

»Hvad er vort mål? Et samfund, hvor alle vil være herrer over deres skæbne. Et samfund hvis anliggender vil være alle danskeres sag. Borgernes indgriben, deltagelse og kontrol med samfundets ledelse og styring på alle niveauer og på alle områder, fra den enkelte virksomhed og til staten, fra bydelen og til nationen – det er vort mål.«

(Georges Marchais: Den demokartiske udfordring)

Men behøver vi egentlig eksperterne til at fortælle os det?

Henrik Pontoppidan mellem revolution og reaktion

AF H. BOYE JENSEN

Henrik Pontoppidan er ikke den første, der på dansk grund har skildret den fattige mands vilkår. Det har andre forsøgt før ham. Men han er den første, der har påvist, hvilken forkrøblende og hæmmende virkning fattigdom og nød har på sjæl og krop. Man møder mange fattigfolk hos f. eks. Blicher, der vel i mange henseender må betragtes som den forfatter, der har haft det fortroligste forhold til folkets fattige, forstødt og oversete. Men hos Blicher er fattigdommen og nøden i sig selv ikke noget egentligt onde, hvilket ses af, at hans fattige hverken legemligt eller sjæleligt er mærket af fattigdommen. I »Hosekræmmeren« er Esben godt nok en fattig fyr fra et lille, tarveligt husmandssted, men han er rank, lys og rødkindet, sund og stærk, og han har en sindets rankhed, som svarer til kroppens. – Møder man endelig hos Blicher forkrøblede mennesker på krop og sjæl, skal årsagen til deres forkrøblethed ikke søges i fattigdommen og nøden, men den er at finde i deres karakter. Det er ikke de ydre forhold, der er årsag til forfaldet, det er de indre. Når Jens og Sofie i »En landsbydegns dagbog« begge ender som en slags levende ådsler, gør de det, fordi de begge fra moders liv har været udstyret med en skidt karakter. For Blicher er menneskelig nød og elendighed (moralsk forfald) enten selvforskyldt, for så vidt roden hertil findes i menneskets sind, eller forudbestemt, hvilket er to sider af samme sag. Resultatet er, at menneskeheden intet kan gøre for at afbøde elendigheden. Den kan højst sukke og iøvrigt lade det slemme gå sin gang. – Hos Pontoppidan møder man en ganske anden forståelse af fattigdommens virkning på det ydre og indre menneske. Han skildrer denne virkning som dybtgående og radikal. I novelle-samlingen »Fra hytterne« kommer dette syn ofte tydeligt frem. I »Knokkelmanden« skildres et par fattigfolk således:

»Han var en lille, sammensunken og forslæbt skikkelse med denne alt for store højreskulder og den i det hele lidt skæve figur, som er fælles for folk, hvis liv har været en eneste trældom. Ud-

trykket i hans store, blakkede, troskyldige øjne tydede på en noget skrøbelig forstand, og i virkeligheden måtte også konen bestandigt træde til, når noget alvorligt eller indviklet skulle afgøres. Hun var et stort og sundt bondefruentimmer af den art, som nu er ved at dø ud. Man ville vide, at det i sin tid skulle have holdt hårdt for dem at komme sammen, og man begreb, at det var derfor, at de nu knyttede sig så uadskilleligt sammen. De var oprindeligt et par forladede, af det offentlige udsatte børn, der først i en billig sognepleje, senere – skilte fra hinanden, men begge besjælede af samme tanke og stræbende mod samme mål – i kummerlige tjenester omkring på store gårde havde lært, hvad ondt var . . . indtil de efter næsten tyve års selvfornægtende slid og den møjsommeligste sammensparen var nået så vidt, at de kunne bestride »Redelighed« og den første lille udbetaling for det sted, de siden havde besiddet.«

Der er tre bemærkelsesværdige forhold i denne skildring af Pontoppidan: For det første opfattes nøden og elendigheden ikke som skæbnebestemt og uafvendelig, men derimod som samfundsskabt og derfor under menneskehedens kontrol. For det andet skildres fattigdommens nedbrydende virkninger på krop og helbred. Og for det tredje antydes det, at selv intellektet er prisgivet miljøets påvirkninger.

Pontoppidans voldsomme sociale indignation kommer dog næppe nogen steder så stærkt til udtryk som i følgende lille skildring fra novellen »Idyl«:

»Maren An's og hendes mand havde deres bolig i en samling grå lerhytter, kaldet »Åhusene«, der lå nede ved en vidtstrakt mosesump, hvori et åløb sivede ud. Selve byen med kirke og otte-ti statelige bøndergårde lå hyggeligt og lunt oppe mellem bakkerne, der skærmede den for de barske Norden- og Vestenvinde. Især om foråret, når frugttræerne i bøndernes haver stod i blomst, og bakkeskødet grønnedes, og storken byggede på kirketaget, var byen den yndigste idyl at se til.

I umindelige tider havde den ligget der i fredelig ensomhed, bort fra alfarvej og ganske uberørt af sådanne åndelige strømninger, der andre steder i landet havde stiftet ufred og avlet nag og fjendskab mellem befolkningen. Nu og da var ganske vist i tidens løb en gård blevet flyttet ud, og efterhånden som jordvær-

dierne var stegne, og markerne blevet forbedrede, var stuehusene opført af brændte sten og havde fået bræddegulve og oljemalede vægge og fine mahognimøbler, men det var altsammen sket lidt efter lidt, så ingen egentlig mærkede overgangen eller tænkte på, at virkeligheden var bleven en ganske anden by end den fattige og fortrykte, der for et par menneskealder siden skjulte sig her mellem forsømte agre, – den gang, da dens mænd og kvinder endnu måtte frugtbar gøre herregårdens store hovmarker med deres sved.

»Åhusene« derimod havde ikke forandret sig. Deres værdier var ikke stegne. De lå der i den samme lergrå række og støttede sig i deres affældighed til hinanden med en lude hist, en gavlvæg her – ligesom besjælede væsner, der lagde panderne mod hinanden for at grunde over deres skæbne.

Rundt om på dørtærkslerne sad den guds velsignelse af blege, svampede børn, der ruges ud i fattigfolks mugne halmsenge. Mens slægten oppe i bøndergårdene voksede sig bestandig større og rankere, opklækkedes der i disse hytter kuld på kuld af vantrivninger med lange arme og store, tomme hoveder mellem uformelige skuldre . . . bestemte til at lægge deres »værdier« rundt om i bondens marker og moser.

Det kunne vel en gang imellem hænde, især når vinteren nærmede sig, og lemmerne var ømme efter den slidfulde høst, og bonden hyggede sig inde i sin lune gård mellem de tætfyldte lader, at en og anden af disse hyttefolk, der i mørkningen, våd og foraset, slæbte sig hjem til sin nøgne stue, følte det værke inde i det tomme hoved af stridbare tanker eller stemme for brystet med noget ubestemt noget – en nagende smerte – et skrig, der vilde frem.

Men det kom ikke frem, det kom aldrig frem. Det værkede blot et kort minut og svandt så stille bort i fornyet slæb – ligesom åen, der sivede ud i den dybe mosesump.«

Det er selve klassekampen, der her skildres. Men der levnes ikke meget håb til underklassen. Dertil er den alt for svag og kujoneret. Den kan kun tåle og lide. Men i »Ilum Galgebakke« forlenes den aller underste underklasse, *bærmen* eller *krapylet*, med en vældig styrke og kraft. Og det hedder:

»For ikke sandt? – dette krapyl er dog frihedens egentlige livvagt, retfærdighedens udkårne adelsgarde, den altid beredte, selvopofrende hær, som ved et vink, et eneste tændende ord kan manes frem til død for undertrykkerne . . . Hvor denne garde fattes i et land, hvor der ikke hænge et sådant evigt truende sværd over magthavernes hoved, der vil folket altid blive et viljeløst redskab i hænderne på de frækkeste. . . enten denne så er en salvet konge eller en skolelærer.«

Som man ser, tegner her Pontopidan en lidenskabelig, ja desperat tro på underklassen som garant for så ophøjede værdier som frihed og retfærdighed.

Når man har nærmet sig Pontoppidan fra den side, vi her har gjort, kunne man have forventet, at han var blevet en rigtig arbejderklassens digter, de undertryktes digter. Der synes at være stof i ham til at blive en virkelig revolutionær. Som vi har set, kan han skrive på en voldsom social indignation, voldsommere end måske nogen anden dansk digter, og i »Ørneflugt« har han tegnet det næsten klassiske billede af miljøets dominerende indflydelse på karakter og skæbne. Ørnen, der i hønsegården forvandles fra vildfugl til et stykke fjerkræ. Og troen på miljøets hæmmende eller frigørende kræfter er forudsætningen for enhver form for revolutionær virksomhed. – og han kan give udtryk for tro på proletariatet. Tro på, at det er bærer og forsvarer af livets højeste værdier, ja, at proletariatet er folkets kerne, folkets marv. Kort sagt: Han har set undertrykkelsen. Set frigørelsens mulighed, vel at mærke som en selvfrigørelse.

Anlæggen var på en måde godt nok til stede hos Pontoppidan, men skal man vurdere hans samlede virksomhed, må man sige, at disse anlæg aldrig kom til egentlig udfoldelse. Hans forfatterskab er ikke revolutionært, vel ikke engang filantropisk. Og det hænger sammen med, at han livet igennem bar på et tvesyn, der lammede hans kraft og vilje. Det tvesyn, han lå under for, kunne vi noget vulgært udtrykke således:

Man kan ikke få i både pose og sæk. Følgende lille beretning fra »Lykke Peer« er et poetisk kraftfuldt billede på dette tvesyn.

»Et sted ovre på Mors forefaldt der for en del år siden følgende begivenhed. En herremand havde to sønner, to smådreng. Den

Yngste var en mut lille fyr med et trodsigt sind, som faderen ville bøje. En dag i drengens tiende år, da han igen havde forset sig, og derfor skulle tuges, søgte han tilflugt oppe i et højt træ i haven. Ør af ophidselse – og, som det også påstås – af for megen vin (han var netop kommet hjem fra en jagtfrøkost i en nabo-gård), stod faderen nedenunder med sin ridepisk og befalede ham at komme ned. Men hvor meget han end råbte, og hvor stærkt han end truede, blev drengen deroppe, krøb tilmed i sin angst stadig højere til vejrs, til sidst sås han helt oppe i toppen. Så hørtes pludselig et skrig. Den gren, hvorpå han søgte fodfæste, knækkede, og drengen styrtede til jorden. Han blev krøbling for livstid, og samvittighedsnag gjorde faderen vanvittig, han sad indtil sin død indespærret i en galeanstalt. Imidlertid voksede sønnerne op. Den ældste blev en sund og rødmosset ung junker, ret hvad man kalder en kernekarl, der giftede sig med en køn pige, satte et kuld raske børn i verden, drev ejendommen op til at blive en mønster-gård og i det hele gjorde sin skyldighed som velvoksnet mandfolk. – Imens lå broderen bleg og stille på sin bære ude i parken,, omsværmet af sine venner fuglene, som åd af hans hånd. Han følte sig slet ikke ulykkelig, pintes kun af dumme medmenneskers medynk og af tanken på faderens elendighed. Jeg har selv set ham. Han var vel dengang en atten-nitten år, og jeg har aldrig kunnet glemme det forklarede udtryk i hans ansigt. Det var, som stod der en lysglans om hans hele hjælpeløse skikkelse. Til erstatning for den førlighed, der var blevet ham berøvet, havde han fået sin sjette sans, der skænker sjælen dens dybeste nydelse. Den kluntede dreng med den mutte trold i øjet var blevet – ja, en stakkel, hverken mand eller kvinde, hverken barn eller voksen, men et menneske, i hvis blik uendeligheden afspejlede sig i al sin klarhed, dybde og ro. Og jeg måtte tænke på hans fader, hvem samvittigheden, dette hæslelige spøgelse, havde drevet ind i mørket, fordi han ikke havde ejet troen, den sande tro, troen på naturen, den rige, den vise og miskundelige, som ved råd for alt, som gavmildt erstatter på den ene led, hvad vi har mistet på den anden, som – – –«

Man kan ikke få både i pose og sæk. Den ældste broder får alt i posen: sundhed – ydre succes – efterkommere og intet i sækken, den yngste får intet i posen, men sækken fyldt med »hin sjette sans, der skænker sjælen dens dybeste nydelse.« – Det er en æld-

gammel tanke om harmonien i tilværelsen, der her folder sig ud, og en tanke af den art må i sin virkning være asocial, fordi den ligesom påstår, at Jørgen Hattemager er lige så begunstiget som Kong Salomon. Den ene får i posen, den anden i sækken. Om man foretrækker posen for sækken eller omvendt, beror nærmest på smag og temperament. – Og så er spørgsmålet endda, om ikke historien om de to drenge fra Mors ligefrem er antisocial. For er der ikke i virkeligheden mere i krøblingens sæk end i kernekarlens pose. Det forekommer mig, at vi her nærmer os grunden til Pontoppidans manglende evne til at hjælpe og til at forstå de undertrykte, og grunden er hans høje vurdering af lidelsen som opbyggelig kraft i livet. Pontoppidan regnede sig godt nok for at være en frafalden fra kirken, men han var på den anden side klar over, at hele hans forestillingsverden var dybt påvirket af kristen tradition. Og een tanke synes at være stærkere hos ham end nogen anden, den gamle forestilling om Via Dolorosa, smertens vej, lidelsens vej, ensomhedens vej. Denne vej er han blevet belært om af gammel dansk kristendom og af Søren Kierkegaard. Den anden vej, Via Gloria, glædens vej, lykkens vej, fællesskabets vej tror han ikke på. Via Dolorosa betyder, at sult, nød, ensomhed og fattigdom er de elementer, som mennesket alene kan vokse i, så fjerner man disse ingredienser fra livet, fjerner man også det opbyggelige i livet, altså nød og lidelse bør bevares for livets skyld. Via Gloria, den strålende vej, glædens vej, fællesskabets vej, Grundtvigs vej kunne man sige, er udtryk for det modsatte, at mennesket vokser i glæden, i fællesskabet, i virksomheden.

Sluttelig kan hele sagen udtrykkes meget kort således:

Pontoppidan troede, at mennesket blev dårligere af at få det bedre, og en sådan tanke fører altid før eller siden til reaktionær holdning. Grundtvig på sin side var overbevist om, at mennesket blev bedre af at få det bedre, og det er på den tanke Grundtvigs revolutionære holdning hviler.

Hilsen fra Wales

Da jeg faktisk har lovet Günther at skrive noget om, hvordan jeg som elev opfatter den mangfoldige højskole, må jeg hellere se at gøre noget ved det.

Jeg vil prøve kun at beskrive, hvad jeg tænkte og forestillede mig, inden jeg kom på højskole og så vidt muligt undgå at blande de faktiske erfaringer ind i det, selv om det nok bliver svært.

Efter at have gået mange år i en almindelig skole, hvor det var et stadigt ræs at nå det fastsatte pensum og hvor man også var påvirket af de karakterer, der ville komme ud af det, var én af årsagerne til at jeg tog på højskole den, at jeg ønskede at lære noget under friere forhold, at lære noget udelukkende for interessens skyld. Jeg håbede, at vi ville få tid til at diskutere alt muligt og at alle ville være positive og aktive. Samtidig forestillede jeg mig, at jeg ville få rig lejlighed til at være sammen med mennesker med en helt anden baggrund og erfaring end jeg selv, og at jeg på den måde ville få større indsigt i og forståelse for andres meninger og ideer. I modsætning til højskolen førhen, hvor det hovedsagelig var landbougdom, der kom på højskole, er det jo i dag alle mulige mennesker fra vidt forskellige egne af landet og fra alle samfundslag, der søger højskolen. Det gør, for mig at se, et højskoleophold i dag meget spændende. På mit hold, årgang 75/76, var vi så vidt forskellige, at det ikke kunne undgås, at der kom meninger frem, som kunne være meget fremmede for den enkelte; det var, hvad jeg havde ventet, og det gjorde det hele spændende.

Eftersom Vestjyllands Højskole er en mangfoldig højskole med enormt udbud af fagmuligheder, kommer der elever af vidt forskellige årsager og med vidt forskellige forudsætninger. Det er jo én af forskellene mellem f. eks. V.H. og Den røde Højskole eller en eller anden religiøs højskole, at der på V.H. er plads til alle ideer. Faktisk kan man sige, at V.H. med hvert nyt hold elever starter helt fra bunden – alt kan ske, men hvor man på Den røde Højskole bygger videre på en bestemt politisk holdning. Det er så op til den enkelte at afgøre, hvilken form for højskole der vil være den rig-

tige for ham eller hende; men det er helt sikkert, at der er stor forskel på de to former for højskoler.

Jeg opfatter højskolen som et af de få åndehuller i et ellers uhyggeligt fortravlet samfund. Den oprindelige tanke bag højskolen: at man skulle lære noget om livet og mennesker, fordi man havde lyst til det, er så vidunderlig og meget nødvendig at opretholde i en tid, hvor alt skal være »fart og tempo«. Det er faktisk inspirerende at møde så mange mennesker og virkelig have tid til at beskæftige sig med dem.

Det er stort set, hvad jeg har lyst til at skrive, så jeg vil slutte med det. – Forhåbentlig ses vi alle i februar.

Kærlig hilsen til jer alle

Lise Hjorth Thomsen 1975/76

Siden sidst

AF GUNTHER POLLMANN

En broder mer.

Jorden kan du innta göra om.
Stilla din häftiga själ.
Endast en sak kan du göra:
en annan människa vel.

Men detta er redan så mycket
att själva stjärnorna ler.
En hungrande människa mindre
betyder en broder mer.

(Stig Dagerman)

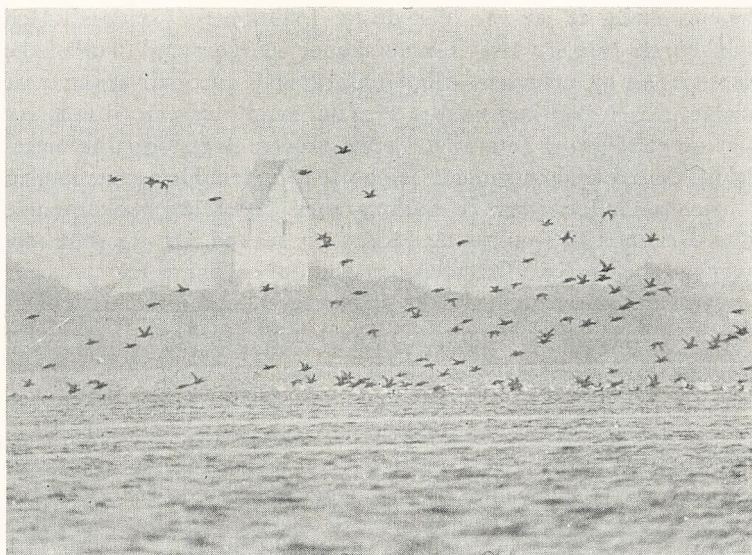
Det var en dag sidst i august. Jeg stod og kløvede birkebrænde midt i solskinnen. Det var hårdt arbejde. For det første fordi det var uvant for mig og for det andet, fordi birkebrændet kun var halvtørt og da er det sejgest. Men det var godt og det var sundt arbejde. Det gav én tid til eftertanke.

Det var en vidunderlig dag. En af disse sjældne sensommerdage, der i et kort øjeblik prøver at samle sommerens sidste varme, dens lette og lyse atmosfære, inden det er for sent. Den første svage nattefrost havde været på besøg. Man så de utydelige tegn på løvtræernes blade, man fornemmede det i luftens klare skarphed, når man tog en dyb indånding. De fleste myg var forsvundet. Nogle få overlevende svirrede rundt om mig i håb om at få et sidste måltid. Ude på Mullbergstjärn kunne man se, ørrederne havde travlt. De mange ringe på vandet fortalte, at fiskene hastigt høstede, hvad den første nattefrost havde givet dem af myg og andet småkravl, der havde fundet deres endeligt på søens klare hinde.

Dagen var begyndt lykkeligt. Da jeg om morgenen ved halvfemtiden kom ud på bagtrappen, havde et kuld urfugle slået sig ned ikke mere end en halv meter fra trappens nederste trin. Det gav et sæt i hele flokken, da jeg lukkede døren op. Fuglene tøvede et sekund eller to, men kastede sig så med støjende vingeslag ind i den tætte granbevoksning bag hytten. En enkelt fugl blev siddende. Det var en unghøne. Hun strakte hals og stirrede på mig med sit ene gulbrune øje, intenst og vedvarende. Så tog hun et forsigtigt skridt – det så ud, som foregik det i slowmotion – slap en klat og vendte det andet øje til. »Vil du mig noget ondt?«, så den ud til at ville sige. Den skulle bare vide, at det bl. a. var for den og dens søs-

kendes skyld, at jeg var rejst de ca. 1500 km til Jämtland. Men hun kunne føle sig tryk. Denne skønne morgenstund skulle ikke sønderrives og urfuglens tillidsfuldhed ikke gøres til skamme af drønet fra et haglskud kaliber 12. Hun vendte ryggen til mig, roligt og værdigt, og forsvandt i underskoven. Jeg stod stille meget længe der på køkkentrappen. Jeg hørte urfuglekuldets sagte kalden til samling inde mellem de mørke graner. Jeg så tågebankerne ude ude over søen gå i opløsning sekund for sekund. Og jeg følte mig ydmyg og lykkelig. »Det bliver en god dag«, tænkte jeg.

Jeg var alene i verden. Ikke et menneske i miles omkreds. Øksen blev tungere og tungere for hvert hug. Jeg kom til at tænke på Tusten, hovedpersonen i Tarjei Vesaas' novelle af samme navn. Det var vel duften af birketræ, søen, min fysiske utilstrækkelighed ved arbejdet med øksen og skoven omkring mig, som fik mig til at tænke på dette menneske, Tusten. Vesaas fortæller om Tusten, at her har vi et medmenneske, som ingen nogensinde for alvor har haft brug for. Han er svag og veg, en særling, just fordi han ikke har tiltro til sig selv. Og han ved, at andre heller ikke har tiltro til ham. Det sidste er værre end det første. Tusten lyver ofte over for sig selv og sine omgivelser i nogle ynkelige forsøg på at finde på undskyldninger for sin mangel på vilje og tro på eget værd. Prøver han en sjælden gang at give sig i kast med en opgave, så opgiver han, for man siger jo, at Tusten, han kan ingenting. Og så lader han søsteren råde i alle ting. Lader hende overtage ansvaret og forpligtelserne. Selv synker Tusten dybere ned i fortvivlelsen. En dag sker der imidlertid noget vigtigt. Den store skovejer kommer til Tusten for at tilbyde ham arbejde. Han tilbyder ham et ansvar og han kalder ham endog ved sit fødenavn: Mattis. At skovejeren kun henvender sig til Tusten, fordi alle andre har sagt nej til arbejdet, er en anden sag. De to bliver enige og som et håndgribeligt udtryk for aftalen får Tusten udleveret nøglen til den skovhytte, han skal bo i. Den kommer han hjem til søsteren med, for uden den som bevis, ville hun næppe have troet på historien. Tusten vokser i søsterens øjne. Med ét bliver han mand i huset og hun indordner sig lykkeligt under den nye rollefordeling. Nøglen bliver et symbol for Tusten. Den er ikke bare en nøgle til en ussel skovhytte langt ude i Vestlierne. Den er nøglen ind til livsmulighederne, til selvrespekten, til troen på at Tusten alligevel kan, hvad de andre så end siger. Nu forandres Tusten dog ikke radikalt af denne hændelse. Han bærer tvivlen med sig ud i birkeskoven, men han op-

Fjorden og kirken.

giver ikke. Han kæmper. Han oplever en lykkelig stund i birkeskoven mellem de hvide stammer der, hvor han kan høre suset af sit eget hjerte, når træet falder for øksens hug.

I denne forbindelse kommer jeg til at tænke på en bemærkning fra Boye under en samtale, vi havde om højskolens betydning. Jeg husker den ikke ordret, men citerer efter hukommelsen: »Højskolens store betydning ligger blandt andet i det forhold, at vi også tager os af de svage, af dem som ingen tiltro har til sig selv, af dem, der er ved at miste livsviljen og som ingen andre vil have med at gøre!« Der er altså også plads til en Tusten på højskolen. Så må vi blot håbe, at han her kan finde en nøgle, der kan lukke op for livsmulighederne.

Så er vi igen nået dertil, hvor der skal berettes om, hvad som er hændt på Vestjyllands Højskole i årets løb af stort og småt. Og her må man jo vælge, for skulle man tage alt med fra først til sidst, da ville det fylde et helt årsskrift eller mere. Det er slet ikke så lige til. Hvad man selv synes er væsentligt at få med, kan fore-

komme uvæsentligt for andre. Lad mig derfor slå fast, at det som der berettes om det følgende, er blot nogle af de begivenheder og oplevelser, som jeg mener, har haft og fortsat vil have betydning for mig selv, for skolen og for det liv, som leves her. Det vil sige, at mange ting vil blive forbigået i tavshed, ikke fordi de ingen betydning har haft, men fordi det som sagt vil være uoverkommeligt at få alt med.

Jeg vil derfor gerne begynde med at sige tak til *alle*, som i det forløbne år har været med til at motivere Vestjyllands Højskoles eksistensberettigelse og givet skoleåret et indhold, som jeg tror, har været af uvurderlig betydning for mange. Denne tak er rettet til alle: elever, kursister, bestyrelse, støttekreds, naboer, medarbejdere, foredragsholdere og alle de mange andre, som på én eller anden måde har været med til at præge skolens arbejde i året, som gik. Uden denne fælles og mangesidige indsats kan en højskole ikke overleve. Jeg må have lov at udtrykke håbet om, at denne brede interesse for Vestjyllands Højskole kan fastholdes og yderligere motiveres i tiden fremover.

Skoleåret 1975/76 har været det år, hvor vi har oplevet det højeste årselevtal i skolens historie, nemlig 56. Det betyder med andre ord, at det er det år, hvor Vestjyllands Højskole har haft flest elever. Det er glædeligt af flere grunde: årselevtallet er det magiske tal ud fra hvilket statstilskuddet beregnes og som bekendt: uden penge ingen skole. Den store elevtilgang må vi vel også have lov til at tage som et udtryk for, at Vestjyllands Højskole har kvaliteter, som er en medvirkende årsag til, at folk vil ofre tid og penge på et ophold her ved Fjorden. Det er en glæde, inspiration og udfordring for os alle her på V.H. Samtidig er vi dog opmærksomme på, at den ulykkelige arbejdsløshedssituation er med til at øge elevtilgangen. I det forløbne år med 17 registrerede arbejdsløse.

39 elever fra alle egne af landet tog skolen i besiddelse den 1. oktober 1975. Nye mennesker, nye udfordringer som vi skal leve op til uden at gå på akkord med vore egne synspunkter. Hvad er da vore eller skolens synspunkter – dens målsætning, for at bruge et moderne udtryk? I medarbejderstaben har vi brugt en del tid til at drøfte just dette emne. Vi fandt emnet så vigtigt, at vi mente, det ville være rigtigt og spændende at drøfte det i et bredere forum. Derfor inviterede vi til efterårsmøde, som havde følgende titel: »Højskolens opgave i dag«. Indlederne var Lise Hjorth Thomsen, elev, pastor Niels Jørgen Jensen, skolens formand og

Natur og historie.

undertegnede. Den efterfølgende debat afslørede tydeligt nødvendigheden af emnets aktualitet. Det er ikke sidste gang, vi indkalder til en samtale om så vigtigt et emne.

Som før nævnt bruger medarbejderstaben en del tid til at drøfte målsætningen for Vestjyllands Højskole. Vi er ikke enige i detaljerne, men vi er enige i det væsentlige, således som det kommer til udtryk i forordet til vores skoleplan. Vi kan ikke give entydige svar, for tilværelsen er heller ikke entydig. Det afgørende er til syvende og sidst et spørgsmål om tillid til hinanden og respekt for hinandens arbejde.

Da vi nærmede os julen fik især dramatikholdet travlt. De havde besluttet sig til at fremføre et skuespil på traditionel vis. Det blev »Folk og røvere i Kardemomme by«. Stykket blev fremført for skolebørnene fra Velling og senere for skolens naboer. Det var et arrangement, som alle parter havde stor fornøjelse af. Nu var rollebesætningen jo også fremragende. Bedre røvere kunne vel næppe fremskaffes i hele kongeriget. Til jul måtte vi så tage af-

Folk og røvere i Kardemomme by.

sked med en del af efterårets elevhold, men de fleste – 29 i antal – ville fortsætte sammen med os den 5. januar 1976.

Skolen blev fuldt besat til januar. Mere kan man jo ikke ønske sig. Vi kom, traditionen tro, hurtigt i gang med undervisningen. Arbejdsfællesskabet er det centrale for en højskole, derfor gælder det at komme i gang snarest muligt. Den 28. januar rev vi en dag ud af kalenderen for at tage til Viborg med det primære formål at se den store Kina-udstilling på museet. Vi tog turen over Kongenshus Hede for der at se en af de få sammenhængende hedestrækninger i Danmark. Det var en stor oplevelse for os alle. I Viborg blev vi gæstfrit modtaget på Viborg Gymnastikhøjskole, hvor vi spiste vores medbragte madpakker og fik en rundvisning på skolen. Om eftermiddagen gik vi på Kina-udstilling. Det var en overvældende, til tider overrumplende oplevelse. I april fik vi i øvrigt suppleret vor viden om Kina under et foredrag af Jan Bredsdorff, som kom på besøg. Af de mange besøg vi havde ude fra under vinterskolen, synes jeg, jeg vil nævne den aften vi havde sammen med medlemmer af D.D.G.U.s hovedkreds, onsdag dene 3. marts. Det blev en vellykket aften. Inden dette arrangement havde vores formand Niels Jørgen Jensen fra Højmark orienteret eleverne, om hvad D.D.G.U. egentlig var for en sammenslutning.

Formanden.

Igen i år havde vi vore martsrejser, som gik til kendte steder: Jegindø, Blekinge, Jämtland og London med de samme rejseledere som i fjord, nemlig Poul, Ole, Günther og Ruth.

Tiden for vinterskolens afslutning nærmede sig hurtigt. Det kommer altid bag på én. Der er så meget, man skal nå de sidste par uger. Det er ikke altid, man når det. Men gør det så meget? Højskolens påvirkning og oplevelse skulle jo gerne række længere end til den 24. april. Så skulle man tage et par løse ender med, som skulle samles efter denne dato, så var der vel ingen skade sket ved det. – Man siger farvel! Det er altid en smule vemodigt. Men det er betingelserne, det ved man jo. Derfor siger man da også, på gensyn! for Vestjyllands Højskole ligger, hvor I fandt den.

Med maj måned kommer sommeren til Vestjyllands Højskole, for da begynder vi med sommerkurserne, kurser af normalt 2 ugers varighed, tilrettelagt fortrinsvis for de lidt ældre årgange. Disse kurser er meget populære og samler kursusdeltagere fra alle egne af landet. Deltagerne til sommerkurserne kommer med de samme ønsker som vinterskolens elever: for at lære og opleve. Men

Ragna Tang og hendes folkedansere.

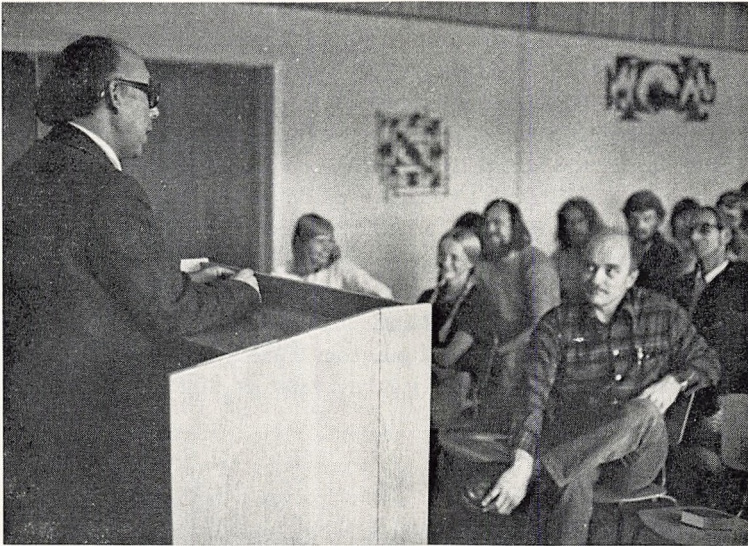
de kommer naturligvis med andre forudsætninger, for de har alle et langt livs erfaringer bag sig, et forhold som er med til at give samværet sit specielle præg.

Som noget nyt inviterede vi i år til nogle temakurser, altså til kurser, hvis indhold var koncentreret omkring nogle ganske bestemte emner. Vi afholdt tre temakurser: »Vestjylland – natur,

kultur og samfund«, »Arbejderen og litteraturen« og »Natur og jagt«. På baggrund af tilslutningen til disse kurser og deres kvalificerede indhold må vi nok have lov at mene, at de fik et så heldigt forløb, at een gentagelse af temakurser i 1977 vil være særdeles velmotiveret. Vi har da derfor også planlagt tre temakurser til næste år. Nærmere orientering herom kan man få ved at læse hoslagte dupliserede orientering. De endelige planer for temakurserne vil foreligge engang i februar måned og kan da rekvireres fra skolen.

Der er sket en udskiftning i lærerkollegiet. Ole Risak er rejst. Lis var så heldig at få et job som advokatfuldmægtig i Middelfart. Den slags jobs hænger jo ikke ligefrem på træerne i disse tider. Men det betød altså, at vi måtte sige farvel til hele familien Risak. Vi ønsker dem held og lykke derovre i det fynske. Som afløser for Ole er Bodil Bjerring blevet ansat pr. 1. september. Bodil er uddannet etnograf. Hun har bl. a. en pædagogisk fortid ved Sydjysk Universitetscenter i Esbjerg, hvor hun har beskæftiget sig med projektet: »Sociale forandringer i det sydlige og vestlige Jylland«. Det sidste nævnes for at fortælle, at Bodil er godt orienteret om de lokale forhold her i Vestjylland – et forhold, der jo ikke er helt uden betydning, når vi her på skolen også gerne vil orientere os om lokale anliggender. – De senere års læreransættelser her på Vestjyllands Højskole har i øvrigt foranlediget en del spørgsmål, som gik ud på, om vi specielt var interesserede i at ansætte akademisk uddannede folk. De sidste ansættelser har jo givet tre akademikere: Ole, Poul og nu Bodil. Jeg kan til dette spørgsmål sige følgende: Det vi først og fremmest tager hensyn til er, om vedkommende ansøger er velkvalificeret til at bestride de fag, vi ønsker dækkede. Lige så vigtigt er det at få klarhed over, om ansøgeren fuldt og helt kan gå ind under de betingelser, som et højskolearbejde stiller. Det er jo ikke et 9–16 job, men et job, der i perioder kræver ens opmærksomhed så at sige 24 timer i døgnet. Da Vestjyllands Højskole er, hvad vi kalder en almindelig højskole, så må vedkommende også være i besiddelse af den fornødne tolerance, som er forudsætning for at den vrimmel af stemmer og meninger, som hører den mangfoldige højskole til (for at bruge Lises definition) kan høres og tages alvorligt. At de ansatte har en akademisk uddannelse er absolut – i denne sammenhæng – en tilfældighed og ikke en forudsætning.

Som det er de fleste bekendt, holder vi elevmøde den sidste week-

Professor Robert Pedersen.

end i september. Det er med særlig glæde, jeg tænker tilbage på elevmødet 1976. For det første fordi så mange var mødt frem. 110 »gamle« elever – vel det største fremmøde i skolens historie. Og for det andet fordi så mange åbent og direkte gav udtryk for den positive indflydelse et ophold på Vestjyllands Højskole havde givet dem personligt. Det sidste lunede mere, end jeg kan give udtryk for. Tak for det! Og så er det min fornemmelse, at form og indhold gik op i en højere enhed ved dette års elevmøde. Temaet var i år »Grønland«. Et efter vores mening særdeles påtrængende og aktuelt emne. Det tog sit udgangspunkt i en orientering af Bodil om »Etniske minoriteter«. Det var fredag aften. Lørdag eftermiddag holdt professor ved Eskimologisk Institut, Robert Pedersen, foredrag om grønlandske forhold i dag (der henvises til hans artikel andetsteds i årsskriftet). Samme aften havde vi så fået arrangeret en »underholdning« af Tukaq Teateret fra Fjaltring. Når underholdning er sat i citatetstegn, skyldes det, at jeg synes, arrangementet i højere grad var et lærestykke og dermed en konfrontation med grønlandsk kulturpolitik anno 1976, end det var det, man normalt forstår ved almindelig underholdning.

Hvad Tukaq Teatret er og hvad de står for, kan nok bedst beskrives med deres egne ord: »Tukaq Teatret er et grønlandsk teater, der laver forestillinger på grønlandsk med grønlandske skuespillere bygget over eskimoisk stof. Vi mener at et grønlandsk teater vil kunne blive en brobygger mellem den gamle og den nye kultur, og at et sådant teater vil blive et vigtigt led i hele det grønlandske kulturbillede. Vi vil bygge på de gamle sagn og fortællinger og søge at videreføre fortællertraditionen på en noget anden måde – at bygge bro mellem den gamle tids tanker og det nye Grønland«. (Vil du støtte dette arbejde økonomisk, kan du henvende dig til: Tukaq Teatret, Fjaltring, 7620 Lemvig). Jeg har fået lov til her at gengive et af de digte, som Tukaq Teatret havde dramatiseret til elevmødet. Og jeg har valgt et digt af Ole Korneliussen:

Herre, jeg går ind i dit hus

Herre, jeg går ind i dit hus
med oprørt sind
for aldrig mere at gense
verden.

Herre, jeg går ind i dit hus
for at finde dig,
fordi jeg er så bange,
for at flygte til dig.

Herre, jeg går ind i dit hus
men hvad får jeg at høre?
Denne min elendighed – som jeg kender til ukendelighed
får jeg atter at høre om.

Herre, jeg går ind i dit hus
for at finde dig,
men da præsten er færdig
har jeg ikke andet at gøre end at gå ud.

Det er sidst i oktober. Jeg sidder ved mit skrivebord. Vinduet giver mig udsyn over markerne og Fjorden, et naturbillede, som I, der har været her, kender så godt. Det er efterår og gråt i vejret,

men mildt. Jeg sidder og kommer i tanker om en udtalelse jeg engang hørte af skolens tidligere formand Jens Kirk: »At være vellingbo vil sige, at det første man gør om morgenen, når man står op, er at kigge ud over Fjorden for ligesom at spørge den om, hvordan dagen bliver i dag!« Det er egentlig pudsigt, for det samme har jeg gjort, lige siden jeg ankom her til Vestjyllands Højskole 1. januar 1974. Så hvad det angår, da blev jeg vellingbo i løbet af ét døgn. Og hvis det skal være kriteriet, så tror jeg, at man vil finde mange hundrede vellingboere ude over det ganske land. Men derfra og så til at blive vestjyde, ja, der ligger nok en verden til forskel.

I baggrunden hører jeg børnene. Om de skændes eller frydes, kan jeg ikke rigtig afgøre. Men de gør begge dele med jævne mellemrum. Det kan vel ikke være anderledes. Dog minder det mig om, at jeg skal hilse jer fra dem. Også dem må vi dele med jer, hvad enten vi har lyst til det eller ej. Børnene her på skolen er ved at være så store nu, at de tager aktiv del i det der foregår. De spørger meget og ofte om, hvordan det nu går med den og den. De spørger ofte meget inkvisitoriske. Vi svarer dem, så godt vi formår og så ærligt, vi kan. Andet og mere kan vi vel ikke gøre. Lidt vemodigt vel nok fornemmer man, at ungerne er ved at formulere sig selv – ved at skabe deres egen identitet, som det hedder med et fint udtryk. Så kan man jo ikke lade være med at tænke på, om man har givet dem den fornødne ballast eller - - -. Nå, der var ved at smutte nogle yderst personlige betragtninger ind i teksten. Men det er sgu ikke så sært, for I har jo alle en lille aktie med i det foretagende. – For tiden er heste den altdominerende interesse. Det er lige ved, at de vrinsker til godnat. Under Trisses myndige ledelse (hun bor hos Boye) bliver de opdraget til at have ansvar for levende væsener, et forhold som forhåbentligt nemt kan overføres. Men jeg skal hilse jer alle fra: Karen, Lone, Mia, Lise og Mette. De tænker og taler ofte om jer.

»En broder mer«. Er det ikke en af højskolens opgaver at få en broder eller søster mer? Det skal ikke være en Kain. Dem har vi nok af. Det skal være en der, som Stig Dagerman udtrykker det, vil hjælpe sin næste. Ikke med ord og kolde fraser, men med et stykke brød, med et håndgribeligt og kontant udtryk for sin næstekærlighed. Ord og tomme fraser er meget af verden blevet kvalt i. Hvis man læser Stig Dagerman's digt bagfra, så viser han vejen, ad hvilken man skal gå, hvis man vil ændre verden.

Fra højre: formand, kasserer og sekretær.

Nyt fra Vestjyllands Højskoles Elevforening

I forbindelse med elevmødet 1976 afholdt elevforeningen sin årlige generalforsamling. Efter valg til bestyrelsen og det dermed konstituerende bestyrelsesmøde ser elevforeningens bestyrelse ud som følger:

Thomas Petersen, Lyngvej 5, 3450 Allerød.

Formand.

Preben Olesen, Wibergsgade 18, 8600 Silkeborg.

Kasserer.

Hanne Kirt, Toftevej 8, 5672 Broby.

Sekretær.

Mogens Nielsen, I. G. Smiths Allé 3, 2650 Hvidovre.

Vinie Vingaard, Schleppegrellsgade 26, 8000 Århus C.

Elevforeningen og Vestjyllands Højskole vil gerne her udtrykke stor taknemlighed for det arbejde, som de afgåede bestyrelsesmedlemmer: Karsten, Gerda og Sonja har udført i en periode af skolens liv, som krævede ekstra indsats og personlig engageret stillingtagen.

En hilsen

Ude i køkkenet går det på livet løs med potter og pander, med flæsk og grønsager, med kaffe og EF-smør, og hvad ved jeg. Alt sammen under Elly's myndige ledelse. Vi får mad på bordet hver eneste dag – det er nok for sjældent, vi sender en tanke og en tak til alle dem, der arbejder der ude i køkkenregionerne. Det være hermed gjort.

På kontoret sidder Asta og Charles i skøn fordragelighed og passer denne også meget væsentlige side af skolens arbejde. Altid har de tid til en sludder, når det er det, man trænger til – eller at give et godt råd, når det er det, man har brug for.

Den allestedsnærværende Tage passer hus og have, kiosk og vandværk, som han altid har gjort. Og dertil deler han med børnene kærlighed til husets heste. Han gør det på sin måde: ved at være hos dem, når de har brug for ham – d.v.s. klokken halv seks om morgenen.

Ruth og Anne, Strit og Inge og Asger – alle er de fuldt optagede af deres gøremål. Den ene her, den anden der, men alle med samme mål: til Vestjyllands Højskoles bedste.

Jeg skal hilse jer fra dem alle og fra Gerda, Karl og Grethe, fra - - ja, kort sagt, fra alle her på og omkring Vestjyllands Højskole og ønske jer en glædelig jul og et godt nytår. G.

Vestjyllands Højskoles bestyrelse

Fortegnelse over den selvejende institutions bestyrelse efter den ordinære generalforsamling, den 28. oktober 1976:

Formand: Niels Jørgen Jensen, Højmark.

Næstformand: Niels Tylvad, Hanning.

Bestyrelsesmedlem: Ellen Nielsen, Velling.

– Ingrid Thue Nielsen, Ringkøbing.

– Peder Juul, Velling.

– Gerda Madsen, Velling.

– Thomas Petersen, Allerød.

– Erik Bruun, Hee.

– Carlo Arvin, Fjaltring.

Suppleant: J. Maag Busch, Velling.

Valgt kasserer og sekretær:

G. Pollmann.

Nyt fra Landsforeningen af Højskoleelever

AF ARNE ANDRESÉN

Hver dag står de fleste mennesker – på et eller andet tidspunkt – foran et spejl for at tage et overblik over håret og tøjet for at sikre sig, at det hele ser ud, som man ønsker andre skal opleve én den dag. Spejlet fortæller én – uden vurdering og kritik – hvordan man ser ud, og man må selv vurdere ud fra spejlbilledet, om man finder det nødvendigt at foretage nogle justeringer.

Gennem årene har de enkelte højskoler haft besøg af mange udlændinge, som af forskellige veje og med forskellige baggrunde har fundet frem til danske højskoler for at se og lære noget om og fra disse skoler. Resultatet af disse besøg har ofte givet sig udtryk i en artikel om den danske højskole med efterfølgende vurderinger set ud fra den besøgendes synspunkt. Disse artikler kan opfattes som et slags »spejl« – som ikke blot gengiver et spejlbillede – men som ofte også kommer med en vurdering og en kritik, hvilket kan give stof til eftertanke.

En sådan artikel findes i det amerikanske tidsskrift *Adult Education* fra efteråret 1965 af en prof. W. Dickerman. Artiklen slutter med en sammenligning mellem de norske, svenske og danske højskoler. Amerikaneren fandt, at de norske og svenske højskoler har forstået at ændre sig i takt med de ændringer, som finder sted i samfundet, bedre end de danske højskoler havde gjort det. Han slutter med at sige: »Det ville være lærerigt at vide, hvor mange af de 98 højskoler, som lukkede deres døre i tidsrummet 1844 til 1931, gjorde dette på grund af, at de ikke evnede at ændre sig hurtigt nok til de skiftende forhold, og hvor mange højskoler som har lukket siden 1931 af samme årsag«.

Personlig tror jeg ikke, en sådan analyse ville kaste ret meget lys over det faktum, at 98 højskoler har lukket i nævnte tidsrum. Der er jo også startet mange nye højskoler. Snarere fortæller det noget væsentligt om begrebet højskolen, skønt jeg tror, det var utilsigtet af prof. Dickerman, da han skrev artiklen.

Landsforeningen af Højskoleelever (LaH) afholdt sit årlige repræsentantskabsmøde på Askov højskole den 8.-9. maj 1976.

Der var 19 deltagere fra 35 af de tilsluttede elevforeninger med til mødet. Efter generalforsamlingens livlige diskussion deltog LaH som gæster ved Askovlærernes skuespiloplæsning for sommerskoleeleverne. Søndag formiddag talte forstanderen for Askov højskole, Helge Skov, om »Danmarks radio og demokratiet«. Der udspandt sig en livlig diskussion derefter.

Næste års repræsentantskabsmøde er berammet til at finde sted lørdag den 4. juni til søndag den 5. juni 1977 på Skælskør folkehøjskole, og i den anledning opfordrer LaH's styrelse elevforeningsmedlemmerne til at reservere tidspunktet.

Igennem de forskellige udvalg der er nedsat af LaH med det overordnede formål at udbrede oplysning om højskolen, vil jeg især nævne tre: Kontaktudvalget, Københavnskredssamarbejdet og Bladudvalget for Højskoleelever.

Kontaktudvalget i København: Der har været afholdt 2 møder med ca. 15 deltagere hver gang. Gennem Kontaktudvalget er det muligt at holde forbindelse mellem de enkelte elevforeninger og styrelsen. Det har knebet med møder i Kontaktudvalget i Århus, men styrelsen håber, at det kommer igang igen.

Københavnskredssamarbejdet: Der har i det forløbne år været afholdt to fællesmøder, hvor deltagere fra 10 elevforeninger arrangerede 4 lørdagshøjskoler: Møderne var arrangeret sådan, at 4 elevforeninger stod som vært for de fire arrangementer, hvorved man også indbød elevforeningsrepræsentanter fra disse elevforeninger. Det var Ry højskoles elevforening, Askovlærningene, Sprog-høskolen Kaløs elevforening og Frederiksborgeleverne.

For den kommende vinter er planlagt 6 arrangementer i København, hvor alle er hjertelig velkommen. Kontakt venligst Højskolernes Sekretariat om disse.

»Højskoleelever«, som er LaH's blad, er nu gået ind i sin 7. årgang. Antallet af numre pr. årgang er fire – med to om foråret og to om efteråret. Der er sket en omlægning fra kollektivt abonnement til enkeltabonnement, hvorved det har været muligt at sende bladet ud via Avispostkontoret. Samtidig har bladet fået en kasserer, som tager sig af bestillinger og modtager betaling. Er der elevforeningsmedlemmer, som ønsker at bestille abonnement på HØJSKOLEELEVER, bedes de skrive til HØJSKOLEELEVER, c/o Hans Melgaard, Sjælsøvej 51, 3460 Birkerød.

Gennem medlemskab af LaH er de enkelte elevforeninger med i Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), som omfatter 52 landsorga-

nisationer for børne- og ungdomsarbejde. I DUF har man i det forløbne år bl. a. beskæftiget sig med spørgsmålet om lokale ungdomsfællesråd, som er ved at opstå i kommuner og amter. Ligeledes har DUF beskæftiget sig med lov til ændring om tipning for at skaffe øgede midler til landsorganisationerne. Igennem DUF's kursusvirksomhed har man kunnet deltage i kurser om foreningsteknik, kommunikation, bladarbejde og internationalt ungdomsarbejde. Der har været god tilslutning til disse kurser, og nye vil blive arrangeret senere.

Vedrørende Højskolernes Sekretariat:

Det følgende omhandler informationsarbejdet om højskolerne, som også er LaH's formålsbestemte arbejdsområde. Til hjælp for dette arbejde udarbejdes der hvert år en fællesbrochure. I januar 1976 udkom modulbrochuren, hvori oplysninger om de lange og de korte kurser var samlet. Brochuren var på 64 sider og blev trykt i 50.000 eksemplarer. Den blev udsendt til biblioteker, erhvervsvejledningen, skoler, seminarier, ungdomsforeninger m. v. og er blevet vel modtaget. Ligeledes blev der udarbejdet en plakat med oversigt over korte kurser på 47 højskoler med i alt 271 kurser.

Ligeledes er de enkelte højskolars egne brochurer blevet udsendt/uddelt med i alt 22.600 stk. i 1975, hvilket er små 3000 flere end året før.

Højskolernes sekretariat (HS) har i løbet af 1975 haft besøg af 51 udlændinge fra 12 nationer, hvoraf $\frac{4}{5}$ kom fra Europa og Nordamerika. Ligeledes har HS modtaget 363 skriftlige forespørgsler fra 36 nationer, hvoraf $\frac{3}{4}$ kom fra Europa. Hovedparten af disse forespørgsler drejede sig om oplysninger om selve begrebet højskolen, dens historie og udvikling siden 1844 og de nuværende aktiviteter. Det er en gennemgående reaktion fra mange af de besøgende, at de på en eller anden måde misunder os danskere, at vi har en sådan institution som højskolen. Mange forsøger efter et besøg i Danmark at omplante – efter en vis tilpasning til deres eget land – nogle af de tanker og idcer, som ligger til grund for en højskole.

For at slutte med det hjemlige, så er det i bund og grund også det, der ligger bag oprettelsen af de forskellige højskolars elevforeninger – at gå ud og fortælle andre mennesker, at det stadigvæk er en god idé at tage på en højskole. Så lad os gøre det.

Vartov, den 8. november 1976.

Arne Andresén.

Højskolebladet

Af J. TH. ARNFRED

Under de økonomiske vanskeligheder, som Højskolebladet i de senere år har kæmpet med, var det foreløbige mål, at bladet i alt fald skulle nå frem til at fejre 100-års-jubilæet. Dette skete den 7. april i år.

Ved højskolernes indsamling i fjor, ved personlige gaver og ved støtte fra Foreningen af Folkehøjskoler i Danmark blev den øjeblikkelige krise overvundet, men det betyder desværre ikke, at nu er bladets økonomi i balance. Det er umuligt med det nuværende abonnetal af få indtægterne til at holde trit med de næsten eksploitationsagtige prisstigninger på papir, trykning og forsendelse.

Højskolebladet læses af mange, men der må fremover være flere, der betaler, om læsningen skal fortsætte.

Den danske højskole har altid været en broget verden. Man har nok været enige om, at der skulle holdes højskole, men ofte uenige om hvordan. Trods dette har Højskolebladet i 100 år af højskolens historie været det organ, der var det samlende udtryk for bevægelsen. Den danske højskole er jo alligevel et ord, der har klang endnu – også uden for Danmarks grænser. Og derfor er der stadig brug for Højskolebladet.

I de to første generationer blev økonomien klaret af de mange pladsannoncer, en mulighed, der ikke længere findes. Der er kun én mulighed: at bladet får flere abonnenter. Egentlig skulle opgaven ikke være så uoverkommelig: hvis blot 1 % – én af hundrede – af de gamle højskolelever ville holde bladet, var sagen klaret.

Naturligvis er situationen nu anderledes end for 100 år siden. Nu udgiver næsten alle højskoler årsskrifter, og aviser og tidskrifter bringer meget af den folkelige oplysning, Højskolebladet den gang var næsten ene om – men der er stadig kun ét højskoleblad. Måtte mange tidligere elever, der med taknemmelighed tænker tilbage på deres højskoleophold, have lyst til at vise det ved at være med til at føre bladet videre.

Abonnement kan tegnes ved henvendelse til Højskolebladets ekspedition, Hestehaven 3, 5260 Hjallelse, tlf. 09-12 10 30.

Elevfortegnelse pr. 5. januar 1976

1. Vivi Amzallag, Helleboparken 3 st., 3000 Helsingør.
2. Georg Tang Anneberg, Ørnhøjvej 10, 6972 Grønbjerg.
3. Per O. Andersen, Nyvangsvej 127 vær. 107, 8900 Randers.
4. Dorthe Inge Aspelund, Flensborggade 21 II, 1669 Københ. V.
5. Anna Bach, Voldgade 18, 7620 Lemvig.
6. Jens Ole Brandt, Bredgade 24, 4000 Roskilde.
7. Kai Bertelsen, Nybrovej 304 vær. 33, 2860 Søborg.
8. Torben Brohus, Axelborg 3B V, 8700 Horsens.
9. Inge Bruun, Storegade 19, 6862 Tistrup.
10. Bjarne Christensene, Skavenvej 20, Vostrup, 6880 Tarm.
11. Lene Christensen, Lundumskov, Lundum, 8700 Horsens.
12. Per Christensen, Grimsvej 4, 8400 Ebeltoft.
13. Sidsel Dam, Skovparken 422, 7190 Billund.
14. Harriet Marianne Hansen, Stenbankevej 10, 5771 Stenstrup.
15. John Edgard Hansen, Strandgade 44A, 5900 Rudkøbing.
16. Irene Brogaard Hansen, Vrå, 6064 Jordrup.
17. Jens Brårup Hansen, Orebjergvej 28, 3630 Jægerspris.
18. Jørgen Hansen, Tudskærvej 12, 2720 Vanløse.
19. Lena Hansen, Islandshøjbakken 40, 2950 Nivå.
20. Leo Hjorth, Glentevej 37, 7200 Grindsted.
21. Ole Stuhr Henriksen, Mølleparkvej 10, 9000 Ålborg.
22. Bent Henriksen, Storegade 2, 6440 Augustenborg.
23. Helle Jacobsen, Hasselvej 8, Fensmark, 4700 Næstved.
24. Tonny Jensen, Skovgade 12, 7700 Thisted.
25. Flemming Jensen, Baldersgade 47 V, 2200 København N.
26. Birthe Marie Jensen, Vesteralle 22, 6600 Vejen.
27. Per Bøgelund Jørgensen, Bødkerporten 1, Avedøre, Hvidovre.
28. Hanne Irene Kirt, Toftevej 8, 5672 Broby.
29. Louise Emily Kinch, Steen Billesgade 4 II th., 8000 Århus.
30. Bjarne Korsgård, Solhøj 12, 2990 Nivå.
31. Frank Køngerskov, Bispebjerg Parkallé 88, 2400 Københ. NV.
32. Steffen Kaas-Larsen, Poppel Allé 96, Hareskov, 3500 Værløse.
33. Kurt Gottschack Larsen, Jyllands Allé 3 V st., 8000 Århus.
34. Bengt Ole Lund, Bremensgade 41 st., 2300 København S.

35. Katrine Ludvigsen, Nybrovej 309 D 59, 2800 Lyngby.
36. Per Slyngborg Madsen, Fynsgade 32, 7200 Grindsted.
37. Poul Michelsen, Stakledet 6 st., 2500 Valby.
38. Carl Egon Mogensen, Skolevej 2, Hyllerslev, 6851 Janderup.
39. Anette Nielsen, Kollevbakken 28, 2830 Virum.
40. Åse Elisabeth Nielsen, »Kirkebygård«, Humlum, 7600 Struer.
41. Karin Bundgård Nielsen, Storegade 67, 6681 Holsted st.
42. Svend Sejv Nielsen, Hareløsevej 101, 3400 Hillerød.
43. Lise Nielsen, Rosenholmsvej 29, 8543 Hornslet.
44. Mogens Skeel Nielsen, Bülowvej 22, 1870 København V.
45. Jytte Olesen, Sønderdalen 1 tv., 2860 Søborg.
46. Preben Gorm Olesen, Sønderdalen 1 tv., 2860 Søborg.
47. Grete Olsen, Løvstræde 8 II tv., 1152 København K.
48. Bente Annette Pedersen, Enggårdvej 30, 6700 Esbjerg.
49. Bruno Valdemar Petersen, Bredgade 24, 4000 Roskilde.
50. Thomas Søren Petersen, Svinget 1, 3450 Allerød.
51. Karen Petersen, Brovej 24, 8632 Lemvig.
52. Ernst Østerby Rasmussen, Skovgade 32, 7321 Gadbjerg.
53. Knud Leed Rasmussen, Stefansgade 15, 8700 Horsens.
54. Margit Magda Steffensen, Zinnsgade 2 II, 2100 København Ø.
55. Ingrid Isabella Søborg, Tværbommen 7 II tv., 2820 Gentofte.
56. Per Hougård Sørensen, Rosenkildevej 16, 3000 Helsingør.
57. Ole Th. Svinth, Th. Nielsengade 56, 7400 Herning .
58. Lise Hjort Thomsen, Runevænget 5, Thurø, 5700 Svendborg.
59. Bente Marie Thomsen, Nyvænget 15, Hammerum, 7400 Herning.
60. Klaus Peter Thomsen, Morbærhaven bl.10-6, 2620 Albertslund.
61. Nina Vestergård, Gl. Landevej 58, 2620 Albertslund.
62. Knud Volmers, Vivaldisvej 9, 7400 Herning.
63. Kamilla Thomsen.
64. Gry Olesen.

Elevfortegnelse pr. 1. oktober 1976

1. Bodil Anette Anthony, Kalundborgvej 51, 4300 Holbæk.
2. Susan Bjørnestad, Tårnvej 277 III, 2610 Rødovre.
3. Claus Christensen, Vesterhavsgade 96, Nr. Vorupør, Thisted.
4. Karin Drejer, Nilensvej 23, 2770 Kastrup.
5. Bjarne Dyg, Koldingvej 144, 7100 Vejle.
6. Ulrike Frandsen, Rotschwänzchenweg 1, 5 Köln-30.
7. Dorothee Frandsen, Rotschwänzchenweg 1, 5 Köln-30.
8. Maria Hammer, Angg. 7, 58245 Linkøping.
- 9 John Hansen, Elstedhøj 28, 8520 Lystrup.
10. Benny Haugsted, Damhaven 19, 7100 Vejle.
11. Poul Harboe, Køstrupvej 10, Køstrup, 7700 Thisted.
12. Per Thorbjørn Holm, Fredericiagade 5 st., 7100 Vejle.
13. Hanne Bech Jensen, Søndergade 12 F, 6534 Agerskov.
14. Kurt Sigfrid Jessen, Skrænten 78, 6700 Esbjerg.
15. Dorthe Knudsen, Strandvejen, 6854 Henne.
16. Inge Marie Hedegård Kristensen, Ingemanns Allé 107, Esbjerg.
17. Ebbe Møller Larsen, Klintebjergvej 87, 5450 Otterup.
18. Charlotte Licht, Strandvej 67, 5700 Svendborg.
20. Søren Sparvath Mortensen, Gyvelvej 3, 6870 Ølgod.
21. Anne Jarlholm Nielsen, Møllevangen 2, Skuldelev, 4050 Skibby.
22. Kim Nielsen, Kelleklingevej 17, 4400 Kalundborg.
23. Ib Nielsen, Tinghøjparken 29 I tv., 2860 Søborg.
24. Ketty Graungård Nielsen, Sognegårdsv. 34, Husby, 6990 Ulfb.
25. Karen Rabølle, »Sandager Vestergård«, Baunev. 4, Sandager.
26. Birgit Rasmussen, Fruerg., Assensv. 17, Kirkeby 5771 Stenstr.
27. Flemming Robdrup, Lindegårdsparken 2, 4360 Kirke Eskildstr.
28. Jørgen Larsen Rosenkvist, Kristiansgade 22-4, 7430 Ikast.
29. Karna Schacksen, Hvornum, 9500 Hobro.
31. Sigrid Thomasen, Stationsvej 16, 7500 Holstebro.
32. Karen Würtz, Chr. Hansensvej 3, 4520 Svinninge.
33. Slawomir Zalcman, Snogebæksvej 35 v 4, 8210 Århus V.
34. Frank Ørslev, Gørløsevej 15, 3550 Slangerup.

